Адыгэ макъ

№ 13 (19527)
2010-рэ илъэс
МЭФЭКУ
ЩЫЛЭ МАЗЭМ и 28-рэ

ОСЭ ГЪЭНЭФАГЪЭ ИIЭП

Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэмрэ и Правительствэрэ ягъэзет

Ветеранхэм медальхэр аритыжьыгъэх

ТекIоныгъэр къызыдахыгъэр илъэс 65-рэ зэрэхъурэм ипэгъокIэу УФ-м и Президент иунашъокIэ Хэгъэгу зэошхом иветеранхэмрэ тылым щыIагъэхэмрэ юбилейнэ медалэу «65 лет Победы в Великой Отечественной войне 1941 — 1945гг» зыфиIорэр афагъэшъошагъ. Адыгеим ис ветеранхэу къыхагъэщыгъэхэм ащыщхэм АР-м и Президентэу ТхьакIущынэ Аслъан медальхэмрэ ар къызэраратыгъэр къэзыушыхьатырэ тхылъхэмрэ тыгъуасэ аритыжьыгъэх. Ащ фэгъэхьыгъэ мэфэкI зэхахьэу Правительствэр зычIэт унэм щыкIуагъэм хэлэжьагъэх АР-м и Премьер-министрэу КъумпIыл Муратэ, ащ игуадзэу Алексей Петрусенкэр, АР-м и Президент ыкIи министрэхэм я Кабинет я Администрацие ипащэу Александр Пиценкэр, Правительствэм хэтхэр.

ТхьакIущынэ Аслъан пстэумэ апэу ветеранхэм къафэгушIуагъ, псаунығъэ пытэ яIэу джыри бэрэ къытхэтынхэу къафэлъэIуагъ.

— Тырэгушхо непэрэ мафэр къыжъудэдгощын амал зэрэтиIэм. Тинепэрэ мамыр щыIакIэ пае псэемыблэжьэу, шъукIуачIэ, шъуипсауныгъэ шъуашъхьамысыжьэу шъузэрэзэуагъэм, апае «тхьашъуегъэпсэу» къышъотэIо, шъхьащэ къышъуфэтэшIы, — къыIуагъ ащ.

УФ-м и Президент и УнашъокIэ юбилейнэ медалыр къафагъэшъошагъэу нэбгырэ 25-м мы мафэм къаритыжьыгъ. Ахэм ащыщых Крымскэ, Украинскэ, Темыр-Кавказ ыкIи Забайкальскэ фронтхэм ащызэуагъэу, Адыгеир, Пшызэ шъолъыр шъхьафит зышIыжьыгъэхэм ащыщэу, Японием щыкIогъэ заом хэлэжьагъэу СтIашъу Рэщыдэ, Румыниер, Венгриер, Чехословакиер шъхьафит зышIыжьыгъэхэм ащыщэу, Москва къэзыухъумагъэхэм ахэтыгъэу Шыкултыр Ибрахьимэ, Закавказ фронтым щызэуагъэу Хъут Рэщыдэ, Белорус фронтым щызэуагъэу, Японием щыкIогъэ заом хэлэжьагъэу Хьакурынэ Налбый, Темыр-Кавказ фронтым щызэуагъэу Афэунэ Аскэрбый, нэмыкIхэр.

Нэужым республикэм ипащэхэмрэ ветеранхэмрэ зэхэтхэу нэпээплъ сурэт атырахыгъ, ветеранхэр ахьэкIагъэх.

ХЪУТ Нэфсэт.
Сурэтыр А.Гусевым къытырихыгъ.

ПРЕЗИДЕНТЫМ ИЗЭIУКIЭГЪУХЭР

Тыгъуасэ, щылэ мазэм и 27-м, АР-м и Президентэу ТхьакIущынэ Аслъан АР-м ипрофсоюзхэм я Федерацие итхьаматэу Устэ Руслъан зэIукIэгъу дыриIагъ. АпэрапшIэу блэкIыгъэ илъэсым Iофэу ашIагъэм республикэм ипащэ кIэкIэу ащ щигъэгъозагъ. Адыгеир пштэмэ, профсоюзхэм яобъединение адрэхэм анахь инэу зэрэщытыр, отраслэ зэфэшъхьафхэм ащызэхащагъэхэу организациих зэрэхахьэрэр къыIуагъ. БлэкIыгъэ илъэсым кризисым ыпкъ къикIыкIэ Iофыгъохэр яIэ хъугъэхэу нэбгырэ 200-м тхьаусыхэ тхылъхэр къарахьылIагъэх, Федерацием июрист нэбгырэ 400 фэдизым IэпыIэгъу афэхъугъ. КъяолIагъэхэм зэкIэми яупчIэхэм джэуапхэр аратыжьыгъэх, амалэу щыIэмкIэ адеIагъэх. Мыщ дэжьым ащ къыщыхигъэщыгъ социальнэ е нэмыкI Iоф фэгъэзэгъэ структурэу зэолIагъэхэм зэкIэми къызэрэзэхашIыкIыгъэр, цIыфхэм ягумэкIыгъохэм язэхэфын къызэрэхэлэжьагъэхэр.

БлэкIыгъэ илъэсым лэжьапкIэм икъэтын зэхъокIынығъэу фашIыгъэхэм цIыфхэм Iофыгъоу къафихьыгъэхэм нэужым ягугъу къышIыгъ. ЦIыфхэр зэрэгугъагъэхэу Iофыр къызэрэчIэмыкIыжьыгъэр къыраIотыкIэу тхьаусыхэ тхылъхэр бэу къафарагъэхьых. Нахь чанэу Iоф зышIэхэрэр къыхагъэщынхэм пае къыдыхалъытагъэр (стимулирующая часть) IофшIапIэхэм япащэхэм зэрагъэцэкIэрэ шIыкIэр ары анахьэу зымыгъэразэхэрэр. ТхьакIущынэ Аслъан ащ фэдэ Iофыгъо щыIэ зэрэхъугъэм къыдыригъэштагъ, арэущтэу пащэхэр «мыгощэнхэм» фэшI, шIыкIэ гъэнэфагъэ къыфэугупшысыгъэн зэрэфаер къыхигъэщыгъ.

Республикэ хэбзэ органхэм профсоюзхэм нахь апэблагъэу Iоф адашIэным, IэпыIэгъу аратыным фэгъэхьыгъэ унашъо АР-м и Президент ышIыгъагъ. Районхэмрэ къалэхэмрэ ар зэращамыгъэцакIэрэр профсоюзхэм япащэ къыIуагъ. Организацие 53-у «профсоюзхэр» зэхащэн фаеу зэрэщытым фэгъэхьыгъэ тхылъ зыфарагъэхьыгъэхэм зыгъэрэзэнхэ джэуапхэр къатыжьыгъэхэп. КъаигъагъэкIэ ар ябгъэшIэн узэрэфимытыр, ау администрациехэм япащэхэм пшъэрылъэу мы лъэныкъомкIэ афэбгъэуцухэрэр гъэнэфагъэхэу ащ къыщыхэбгъэщыхэмэ, ахэм Iофхэр нахь къызэрэзэтырагъэуцощтыр Президентым къыIуагъ.

Iофыгъохэм язэшIохынкIэ хэкIыпIэу алъэгъухэрэр къызыщыраIотыкIырэ тхылъхэмрэ цIыфхэм къарагъэхьыгъэхэмрэ Устэ Руслъан республикэм ипащэ къыритыгъэх.

(Тикорр.).

АДЫГЭ РЕСПУБЛИКЭМ И КЪЭРАЛЫГЪО СОВЕТ — ХАСЭМ

Илъэсыбэ хъугъэу гуетыныгъэ фыриIэу Адыгэ Республикэм псаунығъэм икъэухъумэнкIэ исистемэ зэрэщылажьэрэм фэшI Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэм и Щытхъу тхылъ фагъэшъошагъ **Шэртэнэ Щарызэт Исхьакъ ыпхъум,** псаунығъэм икъэухъумэнкIэ муниципальнэ учреждениеу «Къалэу Мыекъуапэ дэт пщэрыхьапIэу сабыйхэм апае щэхэкIхэр зыщагъэхьазырыхэрэр» зыфиIорэм имедицинэ сестра шъхьаIэ.

КЪЭРАЛЫГЪО ПРОГРАММЭР АДЫГЕИМ ЫГЪЭЦЭКIАГЪ

Адыгэ Республикэм иминистрэхэм я Кабинет изэхэсыгъоу бэмышIэу щыIагъэм мэкъумэщ хъызмэтымкIэ министрэу Юрий Петровым къыщиIуагъ агропромышленнэ комплексым хэхъоныгъэ егъэшIыгъэным фэлэжьэрэ Къэралыгъо программэм къыдилъытэрэ пшъэрылъхэр зэкIэ Адыгеим зэригъэцэкIагъэхэр.

Министрэм къызэриIуагъэмкIэ, икIыгъэ илъэсым коцэу республикэм къыщахьыжьыгъэр ащ ыпэрэ илъэсым Iуахыжьыгъэм фэдиз. Былымхъуным ипродукцие ехьылIагъэу къэпIон хъумэ, лыр процент 17,8-кIэ, щэр — 0,9-кIэ, кIэнкIэр процент 16,6-кIэ нахьыб.

Мэкъумэщ хъызмэтым зэкIэмкIи сомэ миллиарди 9,9-рэ зыосэ продукцие къыщахьыжьыгъ. Производствэм зэрэхахъорэр Урысыем игурыт пчъагъэхэм афэдиз. 2008-рэ илъэсым елъытыгъэмэ, проценти 6,7-кIэ нахьыб.

2009-рэ илъэсым Адыгеим лы тонн мин 39-рэ къыщахьыжьыгъ, ащ щыщэу тонн мин 28-р чэтылы. Джыдэдэм Белгород хэкум ыуж Адыгеим чэтылымкIэ ятIонэрэ чIыпIэр Урысыем щеубыты.

— Урысые Федерацием и Правительствэ и Тхьаматэу Владимир Путиным регионхэм пшъэрылъ къафишIыгъ чэтылыр нахьыбэу къахьыжьынэу ыкIи ащ ишIуагъэкIэ лэу хэгъэгум къыращэрэр нахь макIэ шIыгъэнэу. Чэтхъуныр былымхъуным изы Iахьэу хэхъоныгъэ зышIырэмэ ащыщ ыкIи республикэм чэтылэу къыщахьыжьырэр нахьыбэ шIыгъэным ынаIэ тыригъэтыщт, — къыIуагъ АР-м и Премьер-министрэу КъумпIыл Мурат. — А лъэныкъом зедгъэушъомбгъуным ыкIи хэхъоныгъэ едгъэшIыным апае Урысые Федерацием и Къэралыгъо программэ ишIогъэшхо къэкIощт.

ИкIыгъэ илъэсым иаужырэ мэзитIу республикэм былымышъхьэ 1323-рэ къыращагъ. Ахэм яхъун тегъэпсыхьагъэу Адыгеим фермэхэр щашIыщтых.

Республикэм лэу къыщахьыжьырэм ыуасэ нахь къегъэIыхыгъэнымкIэ ишIуагъэ къэкIощт продукциер ежь бысымым IуигъэкIынэу амал иIэ зыхъукIэ. Былымхэр ащэфэу зэращэжьырэм изэраркIэ уасэр лъапIэу къэнэжьы. Ащ къыхэкIэу республикэм былым укIыпIэу итхэм ежь ятучанхэр къызэIуахынхэу, уасэхэм ахэмыгъэхъуагъэу лыр IуагъэкIынэу амал яIэ ашIыщт.

Щэр зытырэ предпринимательхэм IэпыIэгъу афэхъугъэным пае ахэм охътэ гъэнэфагъэхэр къыхэхыгъэхэу субсидиехэр республикэм арищтых.

АР-м и Президент ипресс-къулыкъу

САХЬИД, ТЫПФЭГУШIО!

Къуаджэу Гъобэкъуае щыщхэу Мыекъуапэ щыпсэухэрэр гуфэбагъэ хэлъэу Къатбамбэт Сахьидэ Пщымафэ ыкъом фэгушIох игъашIэ илъэс 70-рэ зэрэхъугъэм фэшI.

Сахьидэ щылэ мазэм и 30-м къэхъугъ. Къоджэ еджапIэр тыжьын бгъэхэлъкIэ, Кубанскэ мэкъумэщ институтыр диплом плъыжькIэ къыухыгъэх. Къоджэ колхозым илъэс тIокIым ехъурэ механикэу, инженер шъхьаIэу, парткомым ипащэу щылэжьагъ. Илъэсиблэ къоджэ администрацием ипэщагъ. Сахьидэ яти, яни, янэшхэри кIэлэегъэджэ цIэрыIуагъэх, ежьыми игъэшIэ гъогу щытхъу хэлъэу къыкIугъ, унагъо ышIагъ, сабыйхэр ыпIугъэх. ИIофшIэн ыгу етыгъэу зэригъэцакIэщтыгъэм пае орденэу «Знак Почета», медалэу «Дзэм икъулыкъушI», зэфэшъхьаф щытхъу тхылъхэр къылэжьыгъэх. Джы къызнэсыгъэми къуаджэм ищыIэкIэ-псэукIэ чанэу хэлажьэ.

Сахьид, псаунығъэ пытэ уиIэу, уилъфыгъэмэ ягушIуагъо ухэмыкIэу, бэгъашIэ ухъунэу уикъоджэгъухэри, уиныбджэгъухэри къыпфэлъаIох.

КЪУАДЖЭМ ТЕХНИКЭР IЭКIАГЪЭХЬАЩТ

Къалэу Мыекъуапэ компаниеу «РостовАгролизинг» зыфиIорэм щэпIэ-къэгъэлъэгъопIэ площадкэ бэмышIэу къыщызэIуихыгъ. Компанием икоммерческэ директорэу Г.С. Кудрявцевам къызэриIуагъэмкIэ, площадкэу къызэIуахыгъэм къуаджэм анахь ищыкIэгъэ техникэ зэфэшъхьафхэр щащэщтых. ЛъэIоу яIэр зэраIэкIагъэхьагъэм лъыпытэу зэзэгъыныгъэ агъэхьазырышъ, мэфищым къыкIоцI площадкэм техникэр къырагъэуалIэ.

Механизаторхэу техникакIэм Iоф езыгъэшIэщтхэр компанием къызэIуихырэ курсхэм ащырагъэджэщтых, хъызмэтшIапIэхэу тракторхэр, комбайнэхэр ыкIи фэшъхьаф техникэ зыщэфыгъэхэм пIэлъэ гъэнэфагъэм къыкIоцI мыщ иIофышIэхэм анаIэ атырагъэтыщт. Ащ дакIоу техникэр зыщэфыхэрэм ящыкIэгъэщт запчастьхэр аIэкIагъэхьащтых ыкIи техническэ обслуживаниер афызэхащэщт.

ДжырэкIэ компанием площадкэм щищэщтыр комбайнэу «Енисей» зыфиIорэм фэдэхэр ары. Ау тапэкIэ фэшъхьаф комбайнэхэр ыкIи техникэр банк схемэхэм атетэу пIэлъабэ зыкъудыирэ кредитхэу «Сбербанкым» ыкIи «Россельхозбанкым» къаритыхэрэмкIэ къащэфынхэ алъэкIыщт. Джащ фэдэу федеральнэ лизингым къыхиубытэу былымхъуным фэшI агъэфедэщт оборудованиери компанием къуаджэм илэжьакIохэм аIэкIигъэхьан ылъэкIыщт.

Ростов хэкум ит компаниеу зигугъу къэтшIырэм щэпIэ базищ чIыпIэ зэфэшъхьафхэм къащызэIуихыгъ. Ахэм анахь иныр къалэу Батайскэ дэтэу техникэ зэфэшъхьафэу 1200-рэ фэдиз зыщащэрэр ары. Джы мары а компаниер Адыгеими къылъыIэсыгъ.

ЛIЭХЪУСЭЖЪ Хьаджэрэтбый.

КЪЭБАРЫКIЭХЭР

ЯIОФШIАГЪЭ ЗЭФАХЬЫСЫЖЬЫГЪ

Суд приставхэм я Федеральнэ къулыкъу и ГъэIорышIапIэу Адыгэ Республикэм щыIэм икIыгъэ илъэсым Iофэу ышIагъэр джырэблагъэ зэфихьысыжьыгъ ыкIи 2010-рэ илъэсым ипшъэрылъхэм атегущыIагъ.

2009-рэ илъэсым суд пристав-гъэцэкIакIохэм я Межрайон отдел гъэцэкIэн Iоф 6139-рэ къыIукIагъ. Ахэм сомэ миллион 919-рэ атефэ. Iоф 4792-р гъэцэкIагъэ хъугъэ. Суд пристав-гъэцэкIакIохэм сомэ миллиони 103-м ехъу къаугъоигъ. Ащ щыщэу сомэ миллион 50-м ехъу федеральнэ ыкIи республикэ бюджетхэм афатIупщыгъ.

Аухыгъэ Iоф 4792-м щыщэу 3170-р дэгъоу гъэцэкIагъэ хъугъэ. ЗэшIуахыгъэ Iофым ар ипроцент 66-рэ.

2009-рэ илъэсым къыкIоцI суд приставхэм я Межрайон суд ышIыгъэ унашъор зэрамыгъэцэкIагъэм пае зы уголовнэ Iоф къызэIуихыгъ. ИкIыгъэ илъэсым шапхъэхэр зыукъуагъэхэм административнэ Iоф 2002-рэ къафызэIуахыгъ. 2008-рэ илъэсым а пчъагъэр 175-рэ хъущтыгъ.

Суд приставхэм я Межрайон отдел иIофшIэн икъу фэдизэу тэрэзэу зэшIуихынымкIэ зишIуагъэ къакIорэмэ ащыщ федеральнэ, республикэ ыкIи муниципальнэ хэбзэ ыкIи правэухъумэкIо органхэм гъусэныгъэ адыриIэу Iоф зэришIэрэр.

2010-рэ илъэсым Межрайон отделым анахь мэхьанэ ритэу зыдэлэжьэщтхэр къыгъэнэфагъэх. Ахэм ащыщых социальнэ мэхьанэ зиIэ Iофхэр, гущыIэм пае, лэжьапкIэмкIэ чIыфэ зытелъхэм Iоф адэшIэгъэныр. ЦIыфхэу ятIонэрэу суд приставхэм закъыфэзгъэзагъэхэм яIофхэр нахь псынкIэу зэшIохыгъэнхэр. АР-м и СМИ-хэми нахь дэгъоу Iоф адашIэщт. ГъэIорышIапIэм иструктурэхэм яIофшIакIэ цIыфхэм алъыгъэIэсыгъэнымкIэ ащ мэхьанэ иI. ЧIыфэ зытелъхэм игъом къатыжьынымкIэ амал зэфэшъхьафхэр гъэIорышIапIэм тапэкIи ыгъэфедэщтых.

ТЕМЫР КАВКАЗЫМ ИТАРИХЪ АШIЭЩТ

ШIушIэ общественнэ фондэу ООО-у «Этнодеревня» ыкIи «Диалог культур — единый мир» зыфиIохэрэр кIэщакIо зыфэхъугъэхэ проектэу «Этномир» зыфиIорэм илIыкIохэр щылэ мазэм и 26-м Мыекъуапэ щыIагъэх. ХьакIэхэм АР-м культурэмкIэ и Министерствэ иIофышIэхэм, шIэныгъэлэжьхэм заIуагъэкIагъ, ягухэлъхэр къаIотагъ.

Калужскэ хэкум, къалэу Москва километрэ 90-кIэ пэчыжьэу «Этномир» ыцIэу культурнэ-егъэджэпIэ гупчэ щагъэпсы. Гектар 83-рэ зиинэгъэ чIыпIэм лъэпкъ щагу 52-рэ дашIыхьанэу рахъухьагъ. Дунаим щыпсэурэ лъэпкъ зэфэшъхьафхэм яунэхэр мы чIыпIэм гъунэгъу щызэфэхъущтых. Мыщ Темыр Кавказыри ахэхьащт. БлэкIыгъэ илъэсым ащ игъэпсын фежьагъэх.

Проектэу «Этнодвор» зыфиIорэр зигукъэкIэу Сергей Рустамовым Темыр Кавказым илъэпкъ щагухэм ахэтэу адыгэхэм яери зэрэщашIыщтыр къызэрэугъоигъэхэм къариIуагъ. Лъэпкъым итарихъ, икультурэ, шэнзэхэтыкIэу иIэхэр къыгъэлъагъоу анахьэу къыхэбгъэщышъущтхэр IэубытыпIэ ашIынымкIэ IэпыIэгъу къафэхъунхэу Адыгеим зыкъыфагъэзагъ. ШIэныгъэлэжьхэм, тарихъым, лъэпкъым икультурэ апылъхэм гупшысэу яIэхэмкIэ къадэгощэнхэу къыкIэлъэIугъ.

ЗэхэщакIохэм пшъэрылъ шъхьаIэу зыфагъэуцужьы зы чIыпIэм щыпсэурэ лъэпкъхэр зэрыгушхохэрэ кIэнхэр къаугъоинхэу, ахэр къаухъумэнхэу, лъэпкъхэм азыфагу ренэу мамырныгъэ илъынэу.

Джырэ уахътэм лъэпкъ щагуищ ашIыгъах. Ахэр Урысыем и Темыр, Сыбыр ыкIи КъокIыпIэ Чыжьэм афэгъэхьыгъэх. Джащ фэдэу кощырэ лъэпкъхэм якультурэ нэIуасэ уфэзышIырэ юрточнэ лагерыр къызэIуахыгъах. Гупчэм щэпIэ-къэгъэлъэгъопIэ комплексэу «Мамырныгъэм иурам» зыфиIорэр, культурнэ-егъэджэн ыкIи инновациехэмкIэ гупчэхэр щагъэпсыщтых. Шъхьадж икультурэ ехьылIэгъэ къэбархэр къызыщаIотэщт зекIохэр, лъэпкъ шхыныгъохэр зыщаупщэрыхьащт шхапIэхэр, хьакIэщ комплексыр щашIыщтых.

ДАУТЭ Анжел.

ЗЭХЪОКIЫНЫГЪЭХЭР ФЭХЪУГЪЭХ

Мыкоммерческэ организациехэм афэгъэхьыгъэ Федеральнэ законым зэхъокIыныгъэу фашIыгъэхэм илъэсэу къихьагъэм ищылэ мазэ и 1-м къыщыублагъэу кIуачIэ яIэ хъугъэ. Ахэм къызэрэдалъытэрэмкIэ, IэкIыб къэралыгъо щыпсэурэ цIыф, организацие е гражданствэ зимыIэ цIыф зимыучредителэу, илъэсым къыкIоцI IэкIыбым къикIыгъэ мылъку къызыIэкIэмыхьагъэу, сомэ миллионищ нахьыбэ ахъщэ е мылъку къызыфэмыкIогъэ мыкоммерческэ организациехэм илъэс къэс, мэлылъфэгъум и 15-р къэмысызэ, ахэр къэзыушыхьатырэ тхылъхэр ыкIи иIофшIэн зэрэлъигъэкIуатэрэм фэгъэхьыгъэ информациер УФ-м юстициемкIэ и Министерствэ АР-мкIэ и ГъэIорышIапIэ къыIэкIигъэхьан фае. Мы шапхъэхэр зынэмысыхэрэ, къахимыубытэрэ, мыкоммерческэ организациехэми Iофэу ашIэрэм, япащэхэм, организацием ахъщэу е нэмыкI мылъкоу къыIэкIэхьагъэр зыфэдизым, зыдигъэкIуагъэм афэгъэхьыгъэ тхылъхэр ГъэIорышIапIэм къыфагъэхьынхэ фаеу щыт. Мыхэми илъэс къэс, мэлылъфэгъум и 15-р къэмысызэ, ар агъэцэкIэн фае.

Мы мафэхэм ГъэIорышIапIэм Федеральнэ законым зэхъокIыныгъэу фэхъугъэхэм шэпхъакIэу къагъэуцухэрэр организациехэм алъигъэIэсынхэм пылъ, тхылъхэр зэрэгъэпсыгъэщтым иобразецхэр егъэхьазырых. Мыкоммерческэ организациехэм ахэр мы адресымкIэ зэрагъэгъотынхэ алъэкIыщт: **АР-р, къ. Мыекъуапэ, урамэу Хьахъуратэм ыцIэ зыхьырэр, 199-рэ, я 2-рэ этаж, кабинетхэр: 206-рэ, 207-рэ.** Ащ имызакъоу, муниципальнэ образованиехэм защызытхыгъэ мыкоммерческэ организациехэм семинар-зэхэсыгъохэр зэращызэхащэщтымкIэ ахэм япащэхэм зэдэгущыIэгъухэр адашIых. УпчIэ зиIэр мы телефонхэмкIэ къытеонхэ алъэкIыщт: **57-06-13, 57-12-58.**

УФ-м юстициемкIэ и Министерствэ АР-мкIэ и ГъэIорышIапIэ мыкоммерческэ организациехэм яIофыгъохэмкIэ иотдел

ЦЫХЬЭШIЭГЪУ ТЕЛЕФОН

Суд приставхэм я Къэралыгъо къулыкъу и ГъэIорышIапIэу Адыгэ Республикэм щыIэм анахь ынаIэ зытыригъэтырэмэ ащыщ иIофышIэхэр къолъхьэIыхыным (коррупцием) хэщагъэ мыхъунхэр.

Ащ пае къулыкъушIэу къаштэхэрэр лъэныкъо пстэумкIи ауплъэкIух. ГущыIэм пае, 2009-рэ илъэсым мы ГъэIорышIапIэм къыIухьэмэ зышIоигъо нэбгырэ 211-рэ ауплъэкIугъ. Ахэм ащыщэу нэбгырихыр пштэ мыхъунэу хахыгъ. Сыда пIомэ судым зиIоф ыIуагъэхэр тапэкIэ изекIокIагъэмкIэ къэралыгъо гражданскэ къулыкъум пштэ мыхъунхэу рахъухьагъ.

Суд приставхэр хэбзэнчъэу зекIуагъэхэмэ, псынкIэу макъэ къэжъугъэIун шъулъэкIыщт кадрэхэмкIэ ыкIи щынэгъончъэнымкIэ ГъэIорышIапIэм иотдел къыщызэIуахыгъэ телефонымкIэ. Ащ мазэм иятIонэрэ ыкIи ияплIэнэрэ бэрэскэшхохэм сыхьатыр 10-м къыщегъэжьагъэу 12-м нэс Iоф ешIэ. Телефоным иномерыр **8 (8772) 52-10-15**. Ащ нэмыкIэу мафэ къэс Iоф зышIэрэ цыхьэшIэгъу телефонэу **N 8 (8772) 57-14-52**-мкIэ шъукъытеон шъулъэкIыщт.

Суд приставхэм я Федеральнэ къулыкъу и ГъэIорышIапIэу АР-м щыIэм ипресс-къулыкъу

МВД-м КЪЕТЫ

Адыгэ Республикэм хэгъэгу кIоцI IофхэмкIэ и Министерствэ къызэритырэмкIэ, щылэ мазэм и 18-м къыщегъэжьагъэу и 24-м нэс республикэм бзэджэшIэгъи 161-рэ щызэрахьагъ. Ахэр хъункIэн бзэджэшIагъэу 10, тыгъон бзэджэшIагъэу 36-рэ, экономикэм ылъэныкъокIэ законыр гъогогъу 11-рэ аукъуагъ. БлэкIыгъэ тхьамафэм Адыгеим игъогухэм хъугъэ-шIэгъи 9 къатехъухьагъ. ГухэкI нахь мышIэми, ахэм нэбгыри 2 ахэкIодагъ, нэбгыри 10-мэ шъобжхэр атещагъэхэ хъугъэ. Ешъуагъэу рулым кIэрысхэу водитель 40 къаубытыгъ.

Щылэ мазэм и 19-м Мыекъопэ УВД-м иIофышIэхэм илъэс 35-рэ зыныбжь бзылъфыгъэм закъыфигъэзагъ. Ащ къызэриIуагъэмкIэ, тикъэлэ шъхьаIэ итучан горэм Iутэу бзэджашIэр къытебани, ыIыгъыгъэ Iалъмэкъыр, ащ дэлъыгъэхэу сомэ мин 17-р, сотовэ телефоныр ыкIи документхэр шIуиштэхи зигъэбылъыжьыгъ. Уголовнэ Iоф къызэIуахыгъ, джырэ лъэхъан бзэджашIэм икъэубытын милицием икъулыкъушIэхэр ыуж итых.

Щылэ мазэм и 21-м правэухъумэкIо органхэм Мыекъуапэ щыпсэурэ нэбгыритIу ыкIи къуаджэу Фэдз щыщ кIэлэ ныбжьыкIэр къаубытыгъэх. ЗэрагъэунэфыгъэмкIэ, 2009-рэ илъэсым итыгъэгъазэ мы нэбгырищым хъункIэн бзэджэшIагъэ зэрахьагъ. Илъэс 40 зыныбжь хъулъфыгъэр кIуачIэкIэ агъэщынэзэ, ащ ыIыгъыгъэ сотовэ телефонэу «Нокиа» зыфиIорэр тырахыгъ. Джы мыхэм уголовнэ пшъэдэкIыжь арагъэхьыщт.

ТизэдэгущыIэгъухэр

Тафэжъугъэсакъ, къэтэжъугъэухъумэх саугъэтхэр

Адыгэ чIыналъэр сыдырэ лъэхъани дэхэ дэд, джащ фэдэуи тарихъ, культурэ кIэнхэмкIи лъэшэу бай, ахэр къэгъэнэжьыгъэнхэм, цIыфхэм ягъэшIэгъэнхэм апае тиреспубликэ инспекцие хэушъхьафыкIыгъэ щыIагъ. Тарихъымрэ культурэмрэ ясаугъэтхэр къэухъумэгъэнхэмкIэ инспекциер нахьыпэкIэ Адыгэ Республикэм культурэмкIэ и Министерствэ епхыгъэу Iоф ышIэщтыгъ. 2007-рэ илъэсым тыгъэгъэзэ мазэм и 25-м зигугъу къэтшIырэ къулыкъум ыцIэ Адыгэ Республикэм и Президентэу ТхьакIущынэ Аслъан и УнашъокIэ зэблахъугъагъэ, зытет шъыпкъэр къэпIонэу хъумэ, къулыкъоу щыIагъэр зэбгырагъэкIыжьи, кIэу зэхащагъ, ащ Адыгэ Республикэм итарихъ, культурэ кIэнхэр къэухъумагъэнхэмкIэ, гъэфедэгъэнхэмкIэ и УправлениекIэ еджагъэх. Ащ пащэ фашIыгъагъ Адыгэ къэралыгъо университетым итарихъ факультет къэзыухыгъэ ЦIыпIынэ Рустем. Управлением иIофышIэхэм япшъэрылъхэр зыфэдэхэм, инспекциеу щыIагъэмрэ непэрэ управлениемрэ зэрэзэтекIыхэрэм Рустем къатедгъэгущыIагъ. УпчIэу еттыгъэхэм тызгъэрэзэгъэ джэуапхэр къаритыжьыгъэх.

— Рустем, университетыр къызыоухым ыуж мы Управлениер ара IофшIэныр зыщебгъэжьэгъагъэр?

— Хьау, сэ Фэдз сыкъыщыхъугъ, гурыт еджапIэр къыщысыухыгъ. АКъУ-м итарихъ факультет сыщеджагъ. Дипломыр къызысатыжьым ыуж илъэситIо Адыгэ институтэу гуманитар ушэтынхэм апылъым Iоф щысшIагъ, ащ ыуж Инспекцием сыIухьэгъагъ. Ащ ипэщэгъэ Къэндаур Исмахьилэ сыригъэблагъи игуадзэу Iоф сшIагъэ, сыгу лъэшэу рихьыгъ Iофыгъоу тызпылъыр. Ежь Исмахьилэ пенсием зэкIом ащ ычIыпIэ сырагъэхьагъ. Ныбджэгъу нахьыжъым бэ сигъэшIагъэр, сызфигъэсагъэр, ащкIэ лъэшэу сыфэраз.

— Шъуикъулыкъу зэрэзэхашъущэрэм, шъуиIофшIэн кIэу къыхэхьагъэхэм уакъытегущыIагъэмэ дэгъугъэ.

— ТиIофшIапIэ ыцIэ зэблахъуи, ар Управлениеу загъэпсым ащ фэдизэу зэхъокIыныгъэшхо тфэхъугъэп. Тиколлектив къэралыгъо къулыкъушIэу нэбгырэ 12 Iутыгъэти, ахэр къэдгъэнэжьыгъэх, ахэм анэмыкIэу секретарь, водитель тиIэх. Управлением занкIэу АР-м и Правительствэ епхыгъэу Iоф ешIэ, чIыпIэ зыгъэIорышIэжьыным ехьылIэгъэ я 131-рэ Законыр ары тиIофшIэн лъапсэу иIэр. Темэхэу зэхьылIагъэхэм ялъытыгъэу объектхэр Iахьиплэу зэтеутыгъэх: тарихъыр — ащ хэхьэх Хэгъэгу зэошхор, граждан заор; монументальнэ искусствэр (цIыф цIэрыIохэм афагъэуцугъэ монументальнэ скульптурэхэр; архитектурэр, къэлэгъэпсыныр (градостроительствэр); археологиер (лъыхъоныр, чIым етIэныр). Тиуправление отделитIу иI: правовой, кадровэ, финанс-экономическэ отделыр, ятIонэрэр учетымрэ саугъэтхэм якъэухъумэнрэ апылъ отделыр. Апэрэ отделым нэбгыриплI щэлажьэ: экономистхэр, юристыр, кадрэхэмкIэ IофышIэр; ятIонэрэ отделым — искусствоведыр, тарихълэжьыр, архитекторыр, археологхэр (зызэблахъузэ).

— Рустем, мы аужырэ илъэситIум шъунаIэ нахь зытежъугъэтыгъэ Iофхэр сыд фэдэха?

— Мы аужырэ уахътэм нахь тызпылъыгъэр правовой базэр, тиIофшIапIэ ехьылIагъэу АР-м и Къэралыгъо Совет — Хасэм ыухэсыгъэр ары. Хабзэ зэрэхъугъэу, нахь игъоу тлъытэрэ Iофтхьабзэхэр Къэралыгъо Советым — Хасэм фэтэгъэхьых, ахэм депутатхэр ахэплъэхэшъ, зэхафых, агъэтэрэзыжьых, етIанэ хьазыр зыхъукIэ аштэх. Мы аужырэ илъэситIум документ зэфэшъхьафэу (приказхэр, саугъэтхэм яспискэхэр, нэмыкIхэр) пстэумкIи 15 фэдиз аштагъ.

Республикэ целевой программэм паекIэ амыгъэкощырэ (недвижимые) объектхэу культурэ мэхьанэ зиIэхэм яинвентаризацие зэхэзгъэуцуи, Къэралыгъо Советым — Хасэм IэкIэзгъэхьагъэти, ар 2008-рэ илъэсым шэкIогъум и 21-м ыштэгъагъ. А документым мэхьанэшхо иIагъ тэркIэ, сыда пIомэ 2006-рэ илъэсым инспекциеу тиIагъэм ащ фэдэ программэ зэхигъэуцогъагъ, ау IофшIапIэр зэрэзэфашIыжьыгъагъэм къыхэкIэу программэм Iоф ышIэнэу хъугъагъэп.

Археологием исаугъэтхэр зыдэщытхэр, ахэм язытет къыхэгъэщыгъэнхэм мэхьанэшхо яI ахэр туристхэм ягъэлъэгъугъэнхэм фэшI. Гъогум пэблагъэхэм автобусхэр якIолIэщтых. Объектхэм япаспортхэр экземпляри 4-у тэгъэхьазырых, зыр тэ къытфэнэ, объектхэм алъыплъэн фаем (чIыгур зыем) ятIонэрэр етэты, ящэнэрэр Москва РАН-м археологиемкIэ и Институт, **РОСОХРАНКУЛЬТУРЭМ** яплIэнэрэр аIэкIэтэгъахьэх. Джащ тетэу объектхэр Общероссийскэ реестрэм хагъахьэ, номер къыраты.

— Ахэм анэмыкIэу сыд фэдэ Iофтхьабзэха джыри шъузыпылъыгъэхэр?

— Культурэм икIэнхэу тиреспубликэ итхэр цIыфхэм ягъэшIэгъэным пае ГъэIорышIапIэм иIофышIэхэр 2009-рэ илъэсым IофшIэпIэ 21-м лекциехэр ащызэхащагъэх, культурэм икIэнхэр къэгъэнэжьыгъэнхэмкIэ СМИ-хэм яIофышIэхэм тадэлажьэ, социальнэ рекламэм ироликхэр ахэм къытфагъэхьазырых. АР-м ирайонхэм гъогогъу 37-рэ тиIофышIэхэр арыхьагъэх саугъэтхэм язытет ауплъэкIунэу. Тарихъымрэ искусствэмрэ яхьылIэгъэ саугъэтхэр зыехэм, ахэр зыгъэфедэхэрэм охраннэ зэзэгъыныгъэ 56-рэ адашIыгъ. Саугъэтхэм язытеткIэ акт 96-рэ зэхагъэуцуагъ. ИкIыгъэ илъэсым археологием исаугъэтхэр агъэфыкъуагъэхэу Мыекъопэ, Красногвардейскэ районхэм къащыхагъэщыгъэх.

Къоджэ икIи къэлэ псэупIэхэм яадминистрациехэм япащэхэм икIыгъэ илъэсым письмэхэр афэдгъэхьыгъэх, 2010-рэ илъэсым Хэгъэгу зэошхом тицIыфхэм текIоныгъэшхо къызыщыдахыгъэр илъэс 65-рэ зыщыхъурэм ехъулIэу тарихъ саугъэтхэу а зэошхом фэгъэхьыгъэхэм гъэцэкIэжьын IофшIэнхэр ащызэрахьанхэу ятIуагъ. НэмыкI Iофыгъохэми тишъыпкъэу тапылъыгъ. А IофшIэныр тапэкIи дгъэлъэшыщт.

— Рустем, дэгъоу къытфэпIотагъ ГъэIорышIапIэм икъулыкъушIэхэм Iофэу ашIэрэр, джы къэпIонэу сыфэягъ: саугъэт зэфэшъхьафэу тхьапша тиреспубликэ итыр?

— Культурэм исаугъэт зэфэшъхьафхэу непэ тичIыналъэ итыр 1784-у къэтэлъытэ. Культурэм исаугъэтэу федеральнэ мэхьанэ зиIэхэу хэкум итыр 5. Культурэ кIэныжъхэм ахалъытэрэ объектхэу археологием исаугъэтхэу алъытэхэрэр 1254-рэ. Тарихъ саугъэтхэм япчъагъэ 273-рэ, ахэм ащыщэу Хэгъэгу зэошхом фэгъэхьыгъэхэм япчъагъэ 195-рэ мэхъу.

ДэгущыIагъэр
БРАНТIЭ Казбек.

Сурэтхэм арытхэр: **Управлением иIэшъхьэтетэу ЦIыпIынэ Рустем; тиреспубликэ ит исп унэхэм ащыщхэр.**

ПШЪХЬЭ НЭМЫКIХЭМ

«Мы чIыналъэм тпсэ фэтты зэхъум тыркубзэр тшIахэщтыгъэп, джы тинидэлъфыбзэ тшIэжьырэп». Джащ фэдэ гукъэо гущыIэхэр тетхэгъагъэх КАФФЕД-м ия IV-рэ конгресс зыщыкIогъэ унэшхом иIуплъапIэ. КАФФЕД-р — ар Кавказым щыщ цIыф лъэпкъхэу я XIX-рэ лIэшIэгъум тыркуе чIыналъэм коцыжьыгъагъэхэм яхасэхэм язэгохьаныгъэу — федерациеу щыт. ИлъэситIу тешIэ къэс а зэгохьаныгъэм иконгресс, нэмыкIэу къэпIонэу хъумэ, изэфэс Анкара щэкIо.

Зэфэсым хэлажьэхэрэр яобщественнэ организацие илъэситIум къыкIоцI IофшIэнэу ыгъэцэкIагъэм, къыдэхъугъэхэм, ышIэн фэягъэу блитIупщыгъэхэм, анаIэ нахь зытырагъэтын фэягъэхэм щатегущыIэх.

ЩыкIагъэхэм ушъхьагъу афэхъугъэхэр куоу зэхафых. ТапэкIэ зыпылъынхэ фэе Iофыгъохэр агъэнафэх. КIэкIэу къэпIон хъумэ, хэсэшхор зэфэсым дэкIэжьы, ащ кIочIакIэ къыхелъхьэ. Арышъ, федерацием хэт пстэуми хэсашъхьэм IофшIэнэу зэшIуихыгъэм еплъыкIэу фыряIэр къаIон, ифэшъошэ уасэ фашIын фитых. КъэтIон тлъэкIыщт КАФФЕД-м ипащэхэм зичэзыу зэфэсым, ар икIыгъэ илъэсым итыгъэгъэзэ мазэ икIэух щыIагъ, изыфэгъэхьазырын пасэу зэрэфежьагъэхэр. ЗэIукIэшхор зыщыIэщт мафэмкIэ зызэзэгъыхэ нэуж ащ Iофыгъохэу зыщытегущыIэщтхэри зэрэрахъухьагъэхэр. Цыфхэр нахьыбэу зэфэсым къещэлIэгъэнхэмкIэ зишIуагъэ къэкIонэу алъытэгъэ пстэури зэрахьагъэ: хьэкIэ лъапIэхэр, цIыф цIэрыIохэр, лъэпкъхэм янахьыжъышIухэр, охътэ зэфэшъхьафхэм хасэм итхьамэтагъэхэр къырагъэблэгъагъэх, интернетыр, телефоныр, егъэблэгъэ тхылъ кIэракIэхэр къызыфагъэфедагъэх.

ЗэIукIэшхом къекIолIэщтхэм алъагъэIэсымэ ашIоигъо гупшысэ куухэр зыхэлъ псэлъэ щэрыохэр цIыфхэм язэрэугъоипIэ идэпкъхэм къыпалъагъэх. А гущыIэ щэрыохэм ащыщэу нахь мэхьанэшхо зиIэу плъытэ хъущтхэм сэ сишIошIыкIэ ащыщыгъ «Мы чIыналъэм тпсэ фэтты зэхъум тэ тыркубзэр тшIахэщтыгъэп, джы тинидэлъфыбзэ тшIэжьырэп» зыфиIорэр. Тыркуем щыпсэурэ адыгэхэм тиIоф зытетыр, тызнэсыгъэр ащ нахь кIэкIэу, IупкIэу, гучIэм нэсэу къизыIотыкIын псэлъэ щэрыо къэгъотыгъошIу хъунэу щыIэпщтын. УнаIэ темыдзэн, Iушыгъэу хэлъыр умыгъэшIэгъон плъэкIынэу щытыгъэп баскхэм ягущыIэ щэрыоу «Бзэр дунаим зыкIытекIодыкIырэр ащ рыгущыIэхэрэм япчъагъэ зэрэмакIэр арэп, а бзэр зышIэхэрэр ащ зэрырымыгущыIэхэрэр ары нахь» зыфиIорэр. Тэ, адыгэхэм, ар къытэхьылIэгъэ шъыпкъэу зэрэщытыр нафэ. «Бзэ пстэури, культурэ пстэури зэкIэ дунаим тетхэм тизэфэдэ, чIэ зимыIэ баиныгъэшху» — а гущыIэ щэрыохэри а зэIукIэшхор къэзыгъэбаигъэхэм ащыщых.

Мы аужырэ лъэхъаным Тыркуем щызэIэпахырэ гущыIэхэу «демократие зыкъызэIухыныгъэм» афэгъэхьыгъэ гущыIэ щэрыохэу «Демократием зегъэужьыжьыным игъу, лъэпкъ зэпэуцужьыныр игъуадж» зыфиIохэрэр. Шъыпкъэ, тыркуе политикхэм афэгъэхьыгъэ лъэIу-шIоигъоныгъэ горэ хэмытыныр къекIурэпти, ткъошхэу къэралыгъо шъхьафит хъугъэхэм афэгъэхьыгъэу блыным тетхагъэхэм къахагъэфагъ: «Тыфай Абхъазымрэ Къыблэ Осетиемрэ къэралыгъо шъхьафитхэу зэрэщытхэр къыдэшъулъытэнышъ, эмбаргоу ателъыр атешъухынэу!»

Тыркуем, Адыгеим, Абхъазым, Къыблэ Осетием ябыракъхэм зэIукIэшхор къагъэкIэракIэщтыгъ.

Гугъэжъу Джихьан къыIуагъэр

КАФФЕД-м итхьаматэу Гугъэжъу Джихьан зэфэсыр къызэIуихыгъ, ащ къекIолIагъэхэм шIуфэс сэлам къаритыгъ. Ащ псалъэу къышIыгъэм кIэкIэу шъуущыдгъэгъозэн.

— ИлъэситIу горэкIэ узэкIэIэбэжьымэ, Кавказ хасэхэм яфедерацие уасэу къыфашIыщтыгъэм лъэшэу зихъожьыгъ, тырку политикхэми, бюрократиеми, общественнэ объединениехэми джы нахь лъытэныгъэ къыфашIы хъугъэ. Мы аужырэ илъэситIум дунаими, тихэкужъ зыхэт Урысыеми, тызэрыс Тыркуеми зэхъокIыныгъэхэу къэщыхъугъэхэм къахэкIэу тифедерацие нахьыбэкIэ къыщыгугъыхэу хъугъэ, арышъ, тиIофшIэн къэдгъэлэнлэнэу амал иIэп. ДунаимкIэ къэрал анахь лъэшхэм, цIэрыIохэм ащыщхэу Урысые Федерацием, США-м, Европейскэ Союзым, тилъэпкъэгъухэр зыщыпсэурэ нэмыкI хэгэгухэм шъхьэкIафэ къытфашIы, къедгъэблагъэхэмэ къытлъэкIох, тэри тырагъэблагъэ, тигупшысэхэм, тигумэкIхэм уасэ къафашIы.

Джихьан ащ ыужыкIэ игущыIэ зыфигъэзагъэр тетыгъор зыIыгъхэм ягъиныр ары. Мырэущтэу ащ къыIуагъ: «Е акъылкIэ тызэгурыIощт, е акъылынчъагъэкIэ тызэбгъодэкIынышъ, зэпэIапчъэ тыхъущт. Непэ Тыркуер зы къэгъэзапIэ горэм нэсыгъ. Тэри демократие зыкъызэIухыныгъэм игъогуанэу тызыфаер акъылкIэ тызэгурыIозэ ыкIэм нэдгъэсыщт е акъылынчъагъэм къыхэкIэу, зызэщытхъозэ, зэхэкIыпIэм нэдгъэсыщт. ЗыужьыжьыныгъэмIигъогу Тыркуер техьагъ, ащ къепыихэрэр, аIэхэр зэщахъохэу, ацэ къыфалъэу къешэх. Арышъ, цIыфхэм язэгурыIоныгъэ акъылкIэ къэухъумэгъэным фэбанэхэрэми, къэралыгъо пкъыгъохэми сыдигъуи фэмыдэу непэ нахь тафэныкъу.

Мыщ дэжьым къыщыхэгъэщыгъэныр игъоу сэлъытэ КАФФЕД-м ихэсашъхьэ оппозиционнэ партием (нэмыкIэу къэпIонэу хъумэ, тыркуе шовинист партием) нахь зыфикъудые фэдэу къызэрэлъагъорэр. ШъыпкъэмкIэ, мы аужырэ илъэс зытIум шовинист партием хэт народнэ лIыкIохэр (депутатхэр, пстэум афэмыдэу, чIыпIабэм протест ащашIы пэтызэ тэ непэ тизэIукIэшхо щыдгъэшIуагъ, къыщыдгъэгущыIагъ Оймен Онур) тихасэхэм рагъэблагъэ ащахьэкIагъ, къащагъэгущыIагъ, адыгэ паIо, къамэ, кIакIо тыны фашIыгъэх.

Гугъэжъу Джихьан бэ къыIуагъэр, сэ сшъхьэкIэ зыдесымыгъэштэнэу ипсалъэ бэ къыхэкIыгъэр шовинистхэм япартие ыжэкIэ къэгущыIэ пшIуигъэшIэу. Джы нэсэ тихасэхэм ащ фэдэу зы партие горэм игъусэхэу зыкIи зыкъагъэлъэгъуагъэп. Фашист-шовинист партиехэм зыкIадебгъэштэн щыIахэп. Партие шъхьаIэм, къэралыгъом тыркухэм анэмыкI лъэпкъхэм ащыщ цIыфхэри зэрэщыпсэухэрэр, ахэми гу алъытэгъэн зэрэфаер къэзыIошъугъэ партием удежъыугъэми зыгорэм фэд. Сэ нахь къезгъэкIуащтыгъэ мыщ фэдэхэр: тырку лъэпкъым щыщэу зэфэсым къекIолIэгъэ лIыкIохэм апашъхьэ адыгэр зынэсыгъэр, ащ пэкIэкIыгъэ хьазабыр, ыбзэ зыфэдэр, илъэситIукIэ узэкIэIэбэжьымэ зэрэщытыгъэм нахьи нахь дэй зэрэхъурэр, псынкIэу зэрэкIодырэр, тикъуаджэхэм, хьаблэхэм адэт еджапIэхэм тызыщеджэшъун фэдэ горэхэр елбэтэу ащагъэпсын зэрэфаер, арэу мыхъумэ адыгабзэр мы чIыналъэм убыхыбзэм фэдэу зэрэщыбзэхыжьыщтыр, ар тырку лъэпкъымкIэ емыкIушхо зэрэхъущтыр, хэмыкIокIэжьыщт бжьыгъэ шIуцIэу дунаим къызэрэщыфалъэгъущтыр, тихэкужъ екIурэ гъогур къытфызэIуахын зэрэфаер, тикъэралыгъуитIу — Тыркуемрэ Урысыемрэ — язэпхыныгъэ нахь пытэмэ зэрэтшIоигъор, ар лъэныкъуитIумкIи зэрэфедэр — къаIогъагъэмэ... Лъэшэу сигопэныгъ хымэ хьакIэхэм апашъхьэ тичIыгужъ къикIыгъэ тилъэпкъэгъухэр, пстэум афэмыдэу Дунэе Адыгэ Хасэм иIэшъхьэтетхэр, адыгабзэкIэ жъынчэу къыщагъэгущыIэхэу ныдэлъфыбзэр зыфэдэр зэхарагъэхыгъагъэмэ...

Политикхэм щытхъупсыр къытагъэчъэхы

Апэу гущыIэр ратыгъ Тыркуем партие анахь инэу ыкIи пэщэныгъэ зезыхьэу итым ыцIэкIэ, премьер-министрэм ыцIэкIэ къытфеблэгъэгъэ Челик Хъусейн. Ар Акъ партием итхьамэтэгуадз. Сыхьат фэдизрэ Челик Хъусейн къэгущыIагъ, дэхаби къытиIолIагъ. Гугъэжъу Джихьан ипсалъэ щыщ чIыпIэхэми къатыригъэзэжьызэ зыдыригъаштэхэрэми, мытэрэззэу ылъытэхэрэми анаIэ атыраригъэдзагъ. Адыгэ цIыф пчъагъэу Тыркуем исыр зы миллион нахь мыхъоу къызэраIуагъэр хэукъоныгъэшхоу ылъытагъ. А пчъагъэр тэрэзыхэп, кIо Тырку къэралыгъом джащ фэдиз адыгэхэр тызэрыхъоу щаIорэр, ар телъхьапIэ шIыгъэу а хэгъэгум тилъэпкъэгъоу исым ипчъагъэ шъыпкъапIэм нэсэу къягъэлъытэгъэным укIэлъэIу хъущт. Кавказым щыщ лъэпкъхэр сыдигъокIи шъхьафитныгъэр лъэшэу якIасэу, ашъхьэ лъагэу аIыгъэу, щтэр амышIэу, блэнагъэм ищысэ тыди къыщагъэлъагъоу зэрэпсэухэрэр къытыригъэзэжьызэ Челик Хъусейн къыIуагъ, адыгэхэм щытхъупсыр афигъэчъагъ. «Сэ лъэшэу гуапэ сщыхъугъ мы тызэрыс унэм иблынхэм псэлъэ щэрыохэр зэряшъуIулIыгъэхэр, — ыIуагъ ащ. — Шъуяплъэлъ мо сакIыбкIэ дэпкъым щыпылъэгъэ гущыIэ щэрыохэм: «Тэ мы чIынальэм пае тылIэ зэхъум тыркубзэ тшIахэщтыгъэп», еIо. Сыд ащ къикIырэр? Зы гурышэ лъапIэм уфэбэнэн, уфэзэон паекIэ зыбзэ урыгущыIэн фаеу щытэп. Ау бзэ зэфэшъхьафхэр, культурэ зэмылIэужыгъохэр баиныгъэу зэрэщытхэр зыщыдгъэгъупшэ хъущтэп... Цыфхэр яныдэлъфыбзэ рыгущыIэнхэм пэрыохъу иIэнэу щытэп... Кавказ лъэпкъхэм къиныгъоу къызэпачыгъэм зэкIэми тыщыгъуаз, ау я XIX-рэ лIэшIэгъур адыгэхэмкIэ бжыхьэкIэ ожъубанэу щытыгъ... Тэ тыфай мы хэгъэгум щыпсэурэ сыд фэдэ цIыф лъэпкъи — адыги, абази, осетини, чэчэни, курди, лази гумэкIыгъо ямыIэу, къин къямыкIоу псэунхэу... Хэгъэгур зэхакъутэщт, агъэкIодыщт пIоу лъэпкъ зэфэшъхьафхэм яныдэлъфыбзэ щынагъоу плъытэнхэр къекIурэп, ахэр щынагъохэп, шъхьафитыныгъэр щынагъоп, демократие псэукIэр зэхэкIыныгъэ-зэхэкъутэныгъэ щынагъом иIэзэгъу нахь.

Оппозиционнэ партием итхьамэтэ гуадзэу Оймен Онур къэгущыIагъ

«Тыркуем щыпсэурэ кавказ лъэпкъхэм яцIыфышъхьэ пчъагъэ Челик Хъусейн къызэриIуагъэм фэдэу зы миллионэп, миллиониплI мэхъу» — къызеIом Iэгутеомэкъэшхом залым зыкъыщиIэтыгъ. Ащ ыуж къыIуагъ: «ИкIыгъэ мазэм шъуихасэ сыригъэблагъи, Кефкен сыкIогъагъ. А къэлэжъыем 1870-рэ илъэсхэм Абхъазым къырагъэкIыгъэхэр апэу зыщетIысэхыгъэхэ чIыпIэр арэу алъытэ. Илъэс къэс шъуятэжъхэр Кавказым къызэрырафыгъэхэм фэгъэхьыгъэ шъыгъо мафэр ащ щызэхашэ. Тэри тыгу къэдгъэкIыжьыгъ къиныгъошхоу ахэм ащэчыгъэр, якъэхэри зэдгъэлъэгъугъэх. Щэрджэсхэм бэлахьыбэ агъэжъугъ. Адыгэ лъэпкъым къыхэкIыгъэ тигражданхэм сыд фэдэ лъэныкъохэмкIи — политикэми, наукэми, искусствэми, культурэми, къэралыгъо Iофыми — шIушIэгъэшхоу ащалэжьыгъэхэр тщыгъупшэхэрэп. Шъуятэжъхэр мамырныгъэм ищIыфыгъэх. Ахэм ягущыIэ Iашэр хэтыгъэп. Ахэр ашIоигъо пстэури демократие гъогукIэ къыдахыным ыуж итыгъэх. Адыгэхэм лъэшэу ялъапI ныбджэгъуныгъэр, мэфэшIуми, мэ-

IОФЫГЪОХЭР

УМЫЛЪЫТЭЖЬЭУ, УАЛЪЫТЭЩТЭП

фаеми яныбджэгъухэр гум ранэхэрэп...

Оймен Онур адыгэхэм яшэн-хабзэхэм, яшъыпкъагъэ, ялIыгъэ-гушхуагъэ дахэу къатегущыIагъ, тыркухэм япэщагъэу, зилъэпкъ Iоф дэгъубэ фэзылэжьыгъэ Ататюрк дырагъаштэу къэралыгъом ишъхьафитныгъэ зышъхьамы-

сыжьхэу зэрэфэбэнагъэхэри, ащкIэ тилъэпкъэгъухэм ячIыфэшхо зэрателъыр къыхигъэщыгъ. Абхъазым ишъхьафитныгъэ пытэнымкIэ хэгъэгум ышIэн фаехэми анэсыгъ, Анкарарэ Сэхъумрэ зэзыпхырэ самолетхэр зыкIамыгъэбыбырэр къагурымыIоу къыIуагъ. Къэралыгъо шъхьафитэу Абхъазыр зэрэщытыр джары къэралыгъуабэмэ анэмыкI зыкIимылъытэрэр. Адэ Тайваныр хэгъэгу шъхьафитэу къэралыгъо тхьапша зылъытэрэр? Хэгъэгубэм ясамолетхэр ащ агъакIох, ау Сэхъум агъэбыбынхэу хъурэп. Грузиер къежъугъэзэгъи, абхъазхэр дунаим кIэрычыгъэу къэшъумыгъан. Гражданствэм иIофи зэшIохыгъэн зэрэфаер, илъэс 50 фэдиз хъугъэу гражданствитIу цIыфым иIэным Тыркуем дырегъаштэ.

Тыркуем щыпсэурэ адыгэхэу зипчъагъэкIэ миллиониплI хъухэрэм тапэкIэ хэгъэгоу зэрысхэм IофыгъошIубэ зэрэфалэжьыщтым ицыхьэ зэрэтелъыр, акIуачIэ къыхьыщтымкIэ ахэм зэрадеIэщтыр къыIуагъ оппозиционнэ партием итхьамэтэгуадзэу Оймен Онур.

Ащ ыужкIэ къэгущыIагъ **Шенер Абдул ЛатIиф.** Ар къэрэщэе кIал, чэчэн пхъурэлъф, типартие шъхьаIэ итхьамэтэгуадзэу, Премьер-министрэм игуадзэу щытыгъ. А лъэхъаным хэти ишIуагъэ гори римыгъэкIыгъэми, тилъэпкъэгъухэм агъашIоу, алъытэу щытыгъ, ау иIэнатIэ ыгъэтIылъын фаеу хъугъагъэ, партиеми хэкIыжьи, ежь кIоу «Тырку партие» зэхищагъ, ау нахьыпэкIэ иIэгъэ тетыгъом ызыщани къылъыIэсыжьыгъэп. Арэу щытми, ыгу ыгъэкIодырэп, инасып лъэхъу, цIыфхэм защигъэгъупшэнэу фаеп.

Шенер къыIуагъэм щыщ

«Кавказым къикIыхэу Тыркуем къэкIогъэ цIыфхэм мы къэралыгъом ишъхьафитныгъэрэ икультурэрэ яIахьышхо халъхьагъ. ЯIорыIуатэхэмкIи, яшэн-хабзэхэмкIи Анатолие шэнхабзэхэр тхьацум фэдэу апшагъ пIоми хъущт. Тарихъ тхылъ пстэуми джарэущтэу арытхагъ. Плевнэ къыщыублагъэу Тыркуе шъхьафитныгъэ заом нэсэу мы чIыналъэр къэухъумэгъэнымкIэ Темыр Кавказым къикIыгъэ лъэпкъхэр сыдигъокIи апэ итыгъэх. Карл Маркс шъхьафитныгъэм кIэхъопсырэ лъэпкъхэм щысэу аригъэлъэгъугъ щэрджэс лъэпкъхэм ябгъэнэныгъэ. Зыфэдэ щымыIэ культурэ къэзыгъэлъэгъогъэ адыгэ лъэпкъхэм тэ, тыркухэм, тишъхьафитныгъэ, намыс, тигупшысэрэ жабзэмрэ хэхъоныгъэшхо къафашIыгъ. Ащ тегъэгушIо, тегъэгушхо.

Тетыгъор зыIыгъи, ащ идэогъуи зэраIоу, политикхэм яэзэпэуцужь мыухыжьым цIыфыбэ ягугъэ-гупшысэхэмкIэ зэхигъэушъхьафыкIыгъ, ащи иягъэ Тыркуем къекIыгъ. Тэ тыфай хэгъэгум зэгурыIоныгъэ илъынэу, зэфэмыдэу тхэлъхэр тибаиныгъэу къэтлъэгъужьынэу, хэти илъэпкъ шъхьэкIафэрэ лъытэныгъэрэ фыриIэнхэу»...

Демократ партием итхьамэтэгуадзэу Акдемир Дурсур ипсалъэ щыщ

«Зихэку къырафыгъэ адыгэ лIыхъужъхэм азыныкъом Анатолиер псэупIэ афэхъугъ. Непэ Тырку Республикэр зэтегъэпсыхьэгъэнымкIи, ащ ибзыпхъэхэр нахь пытэ хъунхэмкIи IофышIоу алэжьыгъэхэр зыщыбгъэгъупшэн плъэкIыщтэп.

Щэрджэсхэм, абхъазхэм, осетинхэм, чэчэнхэм ячIыналъэ зэо пхъэшабэ щыкIуагъ, ячIыгу, яцIыфхэм къафэмыIотэкIыжьэу, IорыIуатэхэм ябгъапшэ хъунэу. А лъэпкъхэм хьазабэу ащэчыгъэр бэдэд. ЗэкIэ дунаим щашIэнхэм фэшI демократием къыдилъытэрэ шъхьафитныгъэхэр ахэм яIэхэ хъуным пае гулъытэ шъхьаф афэшIыгъэныр ищыкIагъэу щыт.

СигущыIэ къызыщысыухыным къышъуасIо сшIоигъу адыгэхэм сэри сызэрапэмычыжьэр. Сэ сятэшхо Азербайджаным щыщ, ащи имызакъоу, щэрджэсхэр благъэ сфэхъугъэх, сипшъашъэ адыгэ нысэ хъугъэшъ, лъэшэу сигуапэ...»

Тырку партиехэм ялIыкIохэм къаIуагъэм тедэIугъ тятэжъхэм «нэрылъэгъу щытхъур кIыбэгъырыуб» зэраIуагъэри зыщыдгъэгъупшэжьи, япсэлъэ дахэхэр тигушIогъошхоу ахэр едгъэжьэжьыгъэх зы адыгэ псалъи зэхятымыгъэхъу.

Арэущтэу зэрэхъугъэр къезымыгъэкIунхэри къазэрахэкIыщтым гу лъитагъэти, конгрессыр езыгъэкIокIырэ Гъыщ Ехья мырэущтэу къыIуагъ:

«ТихьэкIэ лъапIэхэр, сыдэу пшIыгъэми, тятэжъхэм ячIыналъэ къикIыхи, къытфэкIогъэ ткъошхэр ары нахь тилъапIэхэр. Ахэр ауж къизгъэнагъэх, тэрэзэу нахь гуфит-шъхьафитэу, тынчэу тызэдэгущыIэным пае.

Хэкурысхэр хэхэсхэм ягугъапIэх, яплъапIэх, ялъапIэх

«Тиадыгэ чIыгужъ къикIыгъэ хьэкIэ лъапIэхэр, ДАХ-м итхьаматэ сыд пае къамыгъэгущыIагъа тщымыщ хьакIэхэми адыгэ макъэр, адыгэ гущыIэр зэхахэу?» — зэсIожьыгъагъ сэр-сэрэу. Ау спэм фэдэу шIу слъэгъурэ сикъошхэм къысфагъэгъун, шыпкъэр сымыушъэфэу къэсIонышъ, ахэр тщымыщ хьакIэхэм аужыIокIэ къагъэгущыIэу сызэдэIум, нахь пасэу къызэрамыгъэгущыIагъэхэр нахь тэрэз хъугъэ шъуIуа зыфэпIоныр сшъхьэ фэсIожьыгъ. Сыдэущтэу пIоми, тиджагъо зэрэхъоу, къэгущыIагъэхэм цIыфым ыгу къыдэзыщэен, зыгъэгушхон, ыгу лъыIэсын, ыгу къинэжьын фэдэу зы гущыIи къаIуагъэп. «Хэкужъым къикIыгъэу Дунэе Адыгэ Хасэм итхьаматэ, иIофышIэ къэгущыIэ», — заIорэм хэхэс цIыфым ыгу къэкIырэр ащ фэдэп. Ежьхэм афызэшIомыкIыжьырэми, яныдэлъфыбзэ аIэкIэзыпэным нэсыгъэхэми хэхэсхэр ащэгугъых чIыгужъым къикIыгъэхэм, тилъэпкъыцIи, тичIыгужъи къытфэзыухъумэгъэ хэкурыс тилъэпкъэгъухэм пстэум афэмыдэу ахэм япащэхэм, ятхьаматэхэм адыгабзэр агъэбзэрабзэу, зэхэзыхыхэрэр ныдэлъфыбзэм кIагъэхъопсынэу... Ахэм ашIэрэ адыгабзэр ымэкъэ зэхэлъыкIэкIэ зэрэдэхэ дэдэр, гурышэ-гупшысэхэр, хъурэ-шIэрэр къырипIотыкIыным фэдэ щымыIэу зэрэтегъэпсыхьагъэр... Ар зымышIэхэрэм, якIалэхэм нэрылъэгъу къафашIынэу къащэгугъых хэхэсхэр тигугъэпIэ хэкурысхэм. Ежь макIэми хэкурысым ипшъэрылъ ины. Ежь ипчъагъэкIэ бэми хэхэсым ылъэкIырэр, ыкIуачIэ макIэ. ГугъэшхохэркIэ зыдаIыгъымэ, агу кIодынэу щытэп.

Ащ фэдэу уащыгугъынэу щытба чIыгужъым къытфикIыгъэ тихьэкIэ лъапIэхэм? Ахэм янахьыжъэу Тау Пщыкъан ущыгугъы хъущтба зыпрофессоркIэ, профсоюзхэм зырятхьаматэкIэ, Урысые Федерацием и Общественнэ палатэ зыхэтыкIэ, лъэпкъ лIыкIоу зыщытыкIэ... Ащ фэдэу ущыгугъы хъущтба лъытэныгъэшхо зыфысиIэ сикъошэу Ажьахьо Къэншъаубый, юрист Iазэу зыщытыкIэ, ДАХ-м ипрезидентэу зыхадзыгъэкIэ...

ТапэкIэ нахьышIум тыфэкIонымкIэ ишIуагъэ горэ къэкIон шъуIуа сэIошъ ары, сышъолъэIу пстэуми къысфэжъугъэгъунэу. Сэ сшIошъ мэхъу: лъэпкъ Iофым ехьакI-къехьакI, еIокI-къеIокIыжь, фэгъэкIотэ-къыфэгъэкIотэжь хэлъынхэу щытэп. Щытхъум тигъапцIэмэ, мыхъунэу тхэлъхэр чIэтыухъумэхэмэ, арэущтэу лъэпкъ Iофхэр лъыдгъэкIотэн тлъэкIыщтэп. Шъыпкъэр къэсIонышъ, тичIыгужъ къикIыгъэ хьакIэ конгрессым зэрэхэлажьэрэр «тэзгъэшIагъэр» адыгэ пэIо зэкIужь зыщыгъ ыкIи лIы шъэджашъэу, синыбджэгъушхоу ХьашIуцIэ Мухьэмэд. Ащ лъэшэу уфэмырэзэн плъэкIыщтэп. Тыдэ кIуагъэми, тятэжъхэм зэряхэбзагъэу, адыгэ шъуашэр зэригъэлъагъорэм пае.

...Тщымыщ хьакIэхэм къытфэжъугъэгъу, шъори шъухьакI, ау мыщ шъущыщ, арышъ, тэщ фэдэу шъори шъубысымышъ, тихэкужъ, нэмыкI къэралхэм къарыкIыгъэхэм... апэрапшIэу къаIорэм тежъугъэдэIугъэмэ тигопэныгъи аIоу ДАХ-м итхьаматэ пчэгум къыращэгъагъэмэ... зэкIэми агу къинэжьынэу псэлъэ кIэкI дахэ адыгабзэкIэ къырагъэIогъагъэмэ, зыгурыIохэрэр къехъуапсэхэу, рыгушхохэу, зэгурымыIохэрэм «сэри къызгурыIощтыгъэмэ сыдэу шIэгъуагъа» аIоу тинэдэлъфыбзэ ригъэхъуапсэхэу, абзэ зэрагъэшIэным дэгуIэхэу яунэхэм агъэзэжьыгъагъэмэ...

Зэфэсышхом джыри зэ зыфэдгъэзэжьын. Ащ щаIуагъэхэр зыгу римыхьынхэри къахэкIыгъэх, тхьаматэр, хэсашъхьэр макIэу къаубыгъ, Тыркуем иполитикэ ащ фэдизэу хэхьанхэр имыщыкIэгъагъэу къэзыIуагъи ахэтыгъ. Урысыем ныбджэгъуныгъэу дытиIэр нахь гъэпытэгъэн зэрэфаемкIэ КАФФЕД-м итхьаматэ къеушъыигъэх. Гугъэжъу Джихьан иоппонентхэм ариIуагъ: «Ащ фэдизэу тыжъугъэмысэнэу тифэшъуашэп. Тэ Урысыер типиеп, тэгъэныбджэгъу, ау мыхъунэу етлъэгъулIэрэ щыIэмэ тымыушъэфэу етIожьыщт.

Ащ ыуж хэдзынхэр щыIагъэх. Гугъэжъу Джихьан мырэущтэу къыIуагъ: «Сэ Хэсашъхьэм сыхэмыхьажьынэу сIогъагъэ, ау ныбджэгъухэм сатIупщыгъэп, мы Iофыр зезыхьанэ къахэкIыгъэпышъ, джыри илъэситIо сытетын фаеу къысфикIыгъ, сыд тшIэна, зэрэхъоу Iоф тшIэщт».

Ащ ыужыкIэ хэдзынхэр къекIолIагъэхэм ашIоIофыжьыгъэп. Сыда пIомэ хадзыщтхэр агъэнэфэгъахэхэу щытыгъэх.

Гугъэжъу Джихьан КАФФЕД-м къытенэжьыгъ. Таймэз Эрол, Жэнэ Щамил, Абэзэ Умар, Тэгъузэтэ Фатихь, Iэпыщ Iугъур, Къудабердыкъохэпхъу Хъандан, Балэ Аюб, Коркут Сами, Ансыкъо Энэс, Къохъужъ Фырат, Алтуд Эрдогъан хэсашъхьэм хагъэхьагъэх.

Мафэ тфэхъунэу, лъэпкъ Iофхэм агукIи, апсэкIи якъабылэу афэлэжьэнхэу, шIогъэшхо къакIэкIонэу ткъошхэу хадзыгъэхэм тафэлъаIо. Зыщамыгъэгъупшэнэу сыфэягъ: пшъхьэ умылъытэжьмэ нэмыкIхэм узэрамылъытэщтыр.

ХЪУАЖЪ Фахьри.
Тыркуер. Анкара.

ЦIыфыгъэм ишапхъэхэр игъозэрыплъэх

Непэ тызыщыпсэурэ лъэхъэнэ мыпсынкIагъоу, «бэдзэр зэфыщытыкIэкIэ» заджэхэу цIыфыгъэ нэшанэхэр, зэфыщытыкIэхэр зэпырызыгъазэхи шъхьэкIэ зыгъэуцугъэм утын лъэш къытихыгъ, шIэхэу зыкъэтшIэжьын, зыкъэтIэтыжьын тымылъэкIынэу чIыпIэ къин тыригъэуцуагъ. ЦIыфыгъ, адыгагъ, шъыпкъэныгъ, лъэпкъ гушхоныгъ зыфэпIощтхэм къатегущыIэрэ цIыфыр ашIоделэу, иакъыл, ышъхьэ щыкIагъэ горэ фэхъугъэм фэдэу еплъых, мыскъарэ ашIы, кIэнакIэх: «Сыда сэIо зигугъу къэпшIыхэрэр?! Ахэр бэшIагъэу ащэх, ащэфых, цIыфхэми ащыгъупшэжьыгъэх. Непэ тетыгъор зыер лъэкI зиIэр ары, лъэкI зиIэр ахъщэшхо зиджыбэ илъыр ары нахь, о зыфэпIорэ цIыфыгъэм, адыгагъэм зыпари пылъыжьэп, зыщыгъэгъупшэх ахэр». Ащ фэдэ еплъыкIэ зиIэхэр, гукъэошхоу щытми, тилъэхъан щымакIэхэп, акъылэгъуи уафэхъун плъэкIыщтэп, укъаумысыщт, IэубытыпIэхэр къагъэлъагъозэ къыбдэгущыIэщтых.

Ары, ащ фэдэ еплъыкIэхэр зиIэхэр мымакIэхэми, цIыфыгъэр, адыгагъэр, шъыпкъэныгъэр зиIэджьхэу, ахэм арыгъуазэзэ, зищыIэныгъэ дахэу зыгъэпсырэ, адыгэ лъэпкъ Iофыгъо зэфэшъхьафмэ, тищыIэкIэ-псэукIэ зэфыщытыкIэмэ языкъегъэIэтыжьын чанэу хэлэжьэрэ цIыфхэри тиIэх.

Мыщ пыдзагъэу зигугъу къэсшIымэ сшIоигъор лъэпкъ гъэзетэу «Адыгэ макъэм» тыгъэгъазэм и 31-м, 2009-рэ илъэсым редакцием иIофышIэу ЖакIэмыкъо Аминэт къыригъэхьэгъэ тхыгъэу «ЦIыфхэм шIу уалъэгъуныр насыпыгъ» зыфиIорэр ары. Ар зыфэгъэхьыгъэр Адыгэ республикэ клиническэ сымэджэщым илъэсыбэрэ пэщэныгъэ дызезыхьэгъэ Хьагъундэкъо Нурбый. Тхыгъэм сызеджэм, илъэс 45-кIэ узэкIэIэбэжьмэ, сыныбжьыкIэу, чIыпIэ хьылъэ щыIэныгъэм сызырегъэуцом, Джэджэхьэблэ, Пэнэжьыкъое, хэку сымэджэщхэм яIофышIэхэм, цIыфыгъэ дахэ, Iэдэбышхо, гукIэгъушхо зыхэлъ цIыф шIагъоу Хьагъундэкъо Нурбый, нэмыкIхэу, непэ къызынэсыгъэми сщымыгъупшэхэрэр, сыгукIэ сызфэразэхэр сынэгу къыкIэуцожьыгъэх...

ЖъоныгъуакIэм (маим) и 9, 1965-рэ илъэс, мэфэкI мэфэшху, Адыгэ къэралыгъо кIэлэегъэджэ институтым сыщеджэ. ЯIахьылхэр къызэрагъэлъэгъунхэу студентхэр зэбгырэкIыжьых, сэри чылэм сыкъэкIожьыгъ, ау.... Унэм сызехьажьым, уз хьылъэм къыриутыгъэу сянэ пIэм хэлъэу «къыспэгъокIыгъ»... Зыфэсхьыщтыр сымышIэу мэфэреным сыгу къэзыфызыщтыгъэ гумэкI хьылъэр нэрылъэгъоу сапашъхьэ къиуцуагъ... ЯтIонэрэ пчэдыжьым жьэу чылэм сыкъыдэкIыжьи Мыекъуапэ сыкъэкIожьыгъ.

А лъэхъаным хэку сымэджэщым иврач шъхьаIэу щытыгъэ Хьагъундэкъо Нурбый игугъу шIукIэ ашIэу зэхэсхыщтыгъэти, зэнкIабзэу ыдэжь сыкIуагъ. Лъэшэу сызэрэгумэкIырэр къысхэщыщтыгъэн фае, къысэушъыизэ сигъэрэхьати, сызыгъэгумэкIырэр къысигъэIотагъ. Ишъыпкъэу къызысэдэIум ыуж «сымаджэр джыдэдэм машинэкIэ зепщэн плъэкIынэу щытэп, бгъэсысы хъущтэп, ау Iазэ ищыкIагъэшъ, врач бзылъфыгъитIурэ машинэрэ къыостынхэшъ, гъэзэжьыри чылэм кIожь, мыдрэхэм яшIэн ашIэщт», ыIуи сыкъитIупщыжьыгъ. Врачхэм къариIуагъ амал горэ иIахэу щытмэ, тигъусэхэу Джэджэхьэблэ сымэджэщым тянэ къынагъэсынэу, ищыкIэгъэ Iэзэгъу уцхэри къызыдаштэнхэу. Тянэ изытет врачмэ зауплъэкIум, «машинэкIэ зепщэныр къехьылъэкIыщт, ау врачмэ анаIэ тетын фае» аIуи, Джэджэхьаблэ мэкIэ-макIэу, фэсакъыпэхэзэ нэдгъэси, мэфэ 15-рэ мыщ къыщеIэзагъэх, ащ ыуж Пэнэжьыкъое сымэджэщым тщэжьи, мазэрэ ащ тычIэлъыгъ.

Ащ фэдизым Нурбый тянэ ынаIэ къытетыгъ, врачмэ телефонкIэ къадэгущыIэщтыгъ, сымаджэм изытет зэригъашIэщтыгъ. Тянэ нахьышIуIо зэхъум, санитар самолеткIэ хэку сымэджэщым таригъэщагъ. Мыщ мэзищым къыкIоцI врачхэм яшъыпкъэу тянэ къыщеIэзагъэх, афэлъэкIыщтыр зэкIэ ашIагъ, зыпари къатенагъэп, тэри гъунэ имыIэу ахэм тафэрэзагъ. Джары Аминэт итхыгъэ сызеджэм сыгу къыгъэкIыжьыгъэр, илъэс пчъагъэ зытешIэжьыгъэу, ау сщымыгъупшэу къыздесхьакIырэ хъугъэ-шIагъэм икъэбар.

ЦIыфыр щэIэфэ къылэжьыгъэу, тефэу щытмэ, игугъу шIукIэ, дахэкIэ шIыгъэн фаеу сеплъы. Ащ фэдэхэм яIофшIакIэ, ядунэететыкIэ, яшъхьэзехьакIэ, ягупшысакIэ зэкIэми зэлъягъэшIэгъэн фае щысэтехыпIэхэу зэрэщытхэм пае. «ЦIыфыгъэр, адыгагъэр щыIэжьхэп» зыIохэрэр алъэрэплъэх, щысэ афэрэхъух Нурбый фэдэхэу, цIыфыгъэм, адыгагъэм яшапхъэхэр зигъозэрыплъэхэу зищыIэныгъэ зыгъэпсыхэрэм.

Джыри ЖакIэмыкъо Аминэт итхыгъэ къыфэзгъэзэжьын. Мыщ къызэрэщиIорэмкIэ, Шэртэнэ Мыхьамчэрые зишэс купыр къыкIэлъэIу Адыгэ республикэ клиническэ сымэджэщэу илъэс 22-рэ пэщэныгъэ зыдызэрихьагъэм, ащ игъэпсын, иматериальнэ-техническэ базэ ихэгъэхъон, иIофышIэхэм ягъэхьазырын илъэсипшI пчъагъэ езытыгъэу, джыри ащ щылэжьэрэ Хьагъундэкъо Нурбый ыцIэкIэ еджэнхэу. Ар игъоу сэлъытэ ыкIи десэгъаштэ. Хьагъундэкъо Нурбый ар къылэжьыгъ, тефэ шъыпкъ.

ХЬАУДЭКЪО Шыхьамыз.

Мыекъуапэ.

Ефэндыр зэфэн фае

«ЗэхъокIыныгъэкIэ» зэджэгъэхэ илъэсхэм хэгъэгум зэрарэу къыфахьыгъэр къэлъытэгъуай. Арэу щытми, а илъэсхэм шIуагъэ горэхэри къызыдамыхьыгъэу пфэIощтэп. Ахэм зыкIэ ащыщ диныр къэIэтыжьыгъэным Iоф дашIэным ифитыныгъэ щыIэ зэрэхъугъэр.

Шыкур, тикъуаджэхэм мэщыт зэтегъэпсыхьагъэхэр къадэуцуагъэх, Тхьэм шIошъхъуныгъэ фызиIэхэм Iэпэолъэпао зи къафэмыхьоу диныр алэжьы. Гур къеIэты, уегъэгушIо ыкIи уегъэгушхо къуаджэм муIазиныр азан къыщыджэу зызэхэпхыкIэ.

Совет хабзэм ефэндхэм къин аригъэлъэгъущтыгъ. Джы ащ фэдэ щыIэжьэп, ефэндхэр шъхьафит хъугъэх, къуаджэм анахь щалъытэрэ цIыфхэм ащыщых. Арышъ, уасэу аратырэр ежьхэми икъу фэдизэу къагурыIон ыкIи зэфагъэ, шъыпкъагъэ, гукIэгъу ахэлъэу япшъэрылъхэр агъэцэкIэнхэр атефэ. Мырэущтэу зыкIасIорэм лъапсэ иI: зы ефэнд горэ пхэнджэу зекIомэ, ащ лъыпытэу къэбархэр ежьэх, зышIи зымышIи а Iофым хэгущыIэ, зэрагъафэ, лажьэ зимыIэ нэмыкI ефэндхэри аумысых, ямылажьэхэр атыралъхьэ. Мы гупшысэхэр сэзыгъэшIыгъэхэр Мыекъуапэ илъэсыбэ хъугъэу щыпсэурэ Мэрэтыкъо Нурыет «Адыгэ макъэм» «Сыгу къеорэр къэсэтхы» зыфиIорэ статьяу къыригъэхьагъэр ары.

Гъэзетеджэхэм кIэкIэу агу къэсэгъэкIыжьы статьям итыр: Мыекъуапэ дэсыгъэ лIэу илъэс 50-рэ Iоф зышIагъэр сымэджэ хьылъэ зэхъум, къялъэIужьыгъагъ къуаджэу зыщапIугъэм дэс ефэндым ыгъэтIылъыжьынэу. Ибынхэм осыетыр агъэцэкIэнэу фежьагъэх, ау къэлэ ефэндым ар шъхьакIо щыхъугъ, хьадэм игъэтIылъын ищыкIагъэхэр къызэраримытыщтхэр къариIуагъ. ЗэкIэ ахэр къоджэ ефэндым къыздищэхи, хьадэр ыгъэтIылъыжьыгъ.

Тэрэза, мытэрэза къэлэ ефэндым изекIуакIэ? Хэта ефэндитIум яззэу хыер, мысэр? Сэ ефэндхэм лъытэныгъэ афэсэшIы, зыгори сыумысы сшIоигъоп, ау зытетыр къэIогъэныр тэрэзэу сэлъытэ: къэлэ ефэндыр мысэ. Сыда къэлэ ефэндым ышIэн фэягъэр? Къоджэ ефэндым гоуцони, дэIэпыIэзэ, фэIофашIэхэр зэдагъэцэкIэнхэ фэягъэ. Джар нахь тэрэзыгъ. Къэлэ ефэндым зи шъхьакIо къырахыгъэп, хьадэр дэогъу ышIыжьыныр тефэщтыгъэп. «Хьадэм (лIагъэм) гукъанэ фашIыжьырэп», еIо адыгэ гущыIэжъым.

Мы хъугъэ-шIагъэм икъу фэдизэу тегущыIэгъэныр, хэукъоныгъэ зышIыгъэр ичIыпIэ игъэуцожьыгъэныр ищыкIагъэу сэлъытэ. Мыщ фэдэхэр нэмыкI псэупIэхэми ащыхъугъэх, тэрэзэу ефэндхэм Iоф адамышIэмэ, мы Iофым зиушъомбгъун ылъэкIыщт. Мары щысэ.

ЛIы хэкIотэгъэ хьазырыр сымаджэ хъугъэ, зэрэмыхъужьыщтыр зешIэм, ефэндыр, ар нэмыкI къуаджэ дэсыгъ, къаригъаци риIуагъ: «Орырэ сэрырэ бэшIагъэу тызэныбджэгъу, зын къылъфыгъэм фэдэу тызэфыщытыгъ. СыолъэIу сыбгъэтIылъыжьынкIэ, сиIоф зышIомыгъэкъинэу зэшIопхынкIэ». Быныри а Iофым щыгъозагъ. ЛIыр зэлIэм, иныбджэгъугъэ ефэндыр тхьаусыхакIо къэкIуагъ, лъэIоу къыфашIыжьыгъагъэм ышъхьэшыгу къырихыгъ. ЗэкIэ зэригъафэу Iэгум дэтыгъэ ефэндыр къэгубжыгъ, бырсырышхо къыIэтыгъ, ефэнд хьакIэми, лIагъэм иIахьылхэми Iаеу аримыIуагъэ къыгъэнагъэп. Еубзагъэх, елъэIугъэх, ау зи къикIыгъэп — зигъэгуси кIожьыгъэ. ЛъыкIуагъэх, ау къафэкIожьыгъэп, джы къызынэсыгъэми, илъэс зытфых тешIагъ, а щагум ылъапэ дидзэжьыгъэп.

Диным, быслъымэныгъэм къыпкъырыкIыхэу аIозэ, зы купхэр ефэндхэм «ашъхьэ етIысхьэх», хагъэукъох. Ахэм афэдэхэр ефэндым ыгъэIэсэнхэ фае. Ар иамал ащ: адрэхэм анахь гъэсагъ, шIэныгъэ IэкIэлъ. Ау мэхагъэ къызыхафэкIэ, хагъэукъощт.

Ащ фэдэ бэмышIэу щыхъугъ поселкэу Яблоновскэм. Ефэндми, ащ дезыгъэштэгъэ купыми цIыфыгъэ къахэфагъэп, быслъымэн зыцIэр, динлэжьыр ащ фэдэу зекIорэп.

Яблоновскэм щыпсэурэ зэшъхьэгъусэхэм ясабый цIыкIуи ягъусэу машинэ псынкIэкIэ мафэ горэм Псэйтыку къакIохэзэ, нэмыкI машинэ еутэкIыгъэх. ЛIыри шъузыри машинэ зэутэкIым хэкIодагъэх. Шъуз ныбжьыкIэр илъэпкъыкIэ урыс. Сабыим зи щымышIэу псаоу къэнагъ.

Хьадэхэр унэм ащэжьыгъэх, зэрагъэтIылъыжьыщтхэм тегущыIэхэу аублагъ. Мыщ дэжьым ащыщ горэм къеIо:

— КIалэу фыкъуагъэр адыгэ, быслъымэн, арышъ, КъурIаным къызэриIоу дгъэтIылъыжьыщт, ау бзылъфыгъэр урыс, джаур — ар быслъымэн къэхалъэм дэтлъхьащтэп, дгъэтIылъыжьыщтэп.

Джащ бырсырыр къыщежьагъ, цIыфхэр купитIоу гощыгъэ хъугъэх. Унагъоми, Iахьылхэми, цIыфэу къекIолIагъэм инахьыбэми хьадэхэр быслъымэн гъэтIылъыкIэкIэ агъэтIылъыжьыхэ ашIоигъу, модыкIэ ефэндыри, ащ игуадзи, динлэжь купи ахэм къапэуцужьых, унагъом ыIорэр къыраутыжьы, джаур хьадэр амыгъэтIылъыжьынэу, адыгэ къэхалъэми дарамыгъэлъхьанэу уцугъэх. Акъылыгъэ зыхэлъ гущыIи, зекIуакIи мы чIыпIэм ищыкIэгъагъэх, ау ефэндым икуп ежьхэм аIуагъэм афытекIыгъэп. Джащыгъум унагъомрэ ащ иIахьылхэмрэ лIыкIо лъэIу куп нэмыкI къуаджэ дэс ефэндым дэжь агъэкIуагъ. Iофыр зытетыр зыраIом, къадежьи къадэкIуагъ, пхэнджэу зекIорэ купым дэгущыIагъ, ау адрэхэр зэкIэкIуагъэхэп.

— Ащ фэдэ мэхъуа? — ахэгубжыхьагъ къырагъэблэгъэгъэ ефэндыр, — урыс пшъашъэр адыгэ унагъо ихьагъ, лъэпкъ зэхэдз ымышIэу жъи, кIи заригъэкIугъ, адыгэ хабзэр ылэжьыщтыгъ — афэпIуагъ, афэлэжьагъ. Джы хьадэр чIэтыдзыжьыщта? ИIахьылхэр къэкIуагъэхэшъ, пчъэIум Iутых, ашIэщтыр ашIэрэп. Сэ быныр къысэлъэIугъэшъ, мы Iофым изэшIохын спшъэ исэлъхьажьы, сизекIуакIэ зышIомытэрэзыр хьадагъэм къыхэмыхьэхэн фит, ары пакIошъ, шъукъыхэгущыIэу сыдэщтэп.

Къэдэожьынхэу къежьэхэмэ, шIу къызэрэкIэлъымыкIощтыр къагурыIуагъэу къычIэкIын, ащыщ горэми зы гущыIэ къышIыгъэп. КъагурыIуагъ: къадэгущыIагъэр ефэнд цIэрыIу, хьаджэ, Iимам, усакIо, лъытэныгъэшхо зыфашIырэ цIыф. Iэгум ар дэкIи, Iэдэб хэлъэу, урамым тетхэм афэтхьаусыхагъ, щагум къыдищагъэх. Зэшъхьэгъусэхэу дунаим ехыжьыгъэхэм урысыбзэкIи, адыгабзэкIи дахэу къатегущыIагъ, хьадэхэм яфэIо-фашIэхэр зэфэдэу ыгъэцэкIагъэх. Хьадэхэр адыгэ къэхалъэм далъхьагъэх, нэужым урысхэм закъыфигъази, ежьхэм яхабзэ тетэу Тхьэм елъэIунхэу, ашIапхъэр ашIэнэу ариIуагъ ыкIи аригъэгъэцэкIагъ. Джащ тетэу бгъуитIури — адыгэхэри, урысхэри — рыразэхэу Iофыр зэшIуихыгъ. Джары «Акъыл зиIэм къулаи иI» зыкIаIуагъэр. Гъунэгъу къуаджэм къикIыгъэ ефэндыр мыхъугъэемэ, унагъоми, поселкэм дэсхэми губгъэн къахьыщтгъагъэ.

Поселкэу Яблоновскэмрэ къалэу Краснодаррэ Пшызэ закъу азыфагур, лъэмыджым уикIымэ, къалэм удэхьэ. Ежь Яблоновскэми, къалэми, поселкэу щысхэми нахьыбэу адэсхэр урысых. Зигугъу къэсшIыгъэ хъугъэ-шIагъэм кIэух тэрэз фэмыхъугъэемэ, къэбарым фэдипшI пыгъэхъуагъэу урысхэм зэрахьащтгъагъэ, бэ хахьоу фашIыщтгъагъэр. «Урыс бзылъфыгъэр зэфыкъом адыгэмэ агъэтIылъыжьыгъэп, чIадзыжьыгъ», — аIони къэбарыр рахьыжьэщтгъагъэ. АдыгэхэмкIэ ар дэгъуа?

Арышъ, хэти ыIощтым, ышIэщтым нахьыпэрапшIэу акъылыгъэ хэлъэу егупшысэн фае. Адыгэ кIалэмэ шъхьэгъусэ афэхъугъэхэу адыгэ унэгъуабэм урыс бзылъфыгъэхэр ащэпсэух, адыгабзэ ашIэ, ялъфыгъэхэми адыгабзэ аIулъ. Ахэм афэдэхэу зидунай зыхъожьыгъэ урыс бзылъфыгъэ пчъагъэ тикъэхалъэхэм адэлъ. Ахэр быслъымэн хабзэм тетэу агъэтIылъыжьыгъэх.

Къоджэ ефэндэу, бырсыр хэмытэу ыпшъэкIэ зигугъу къэсшIыгъэ Iофыр зэшIозыхыгъэм изекIуакIэ еплъыкIэу фыриIэр къезгъаIо сшIоигъоу Адыгэ Республикэм имуфтиеу Емыж Нурбый сызеупчIым, зэкIэ Iофыр зэрэзекIуагъэр тэрэзэу къыIуагъ. Ефэндхэри, динлэжь пащэхэри зэфэнхэ фае.

ХЪУЩТ Щэбан.

ЛЪЭПКЪ ИСКУССТВЭР — ТИБАЙНЫГЪ

Ымэкъэ гохькIэ уищэфыщтыгъ

УиблэкIыгъэ пшIэныр, бгъэлъэпIэныр — насыпыгъ ыкIи шъуаш.

ЛIы лъэгъупхъэ нэщх-гущхыр сценэм къызэрэтехьэу, щыщ цыпэ ухъоу, чэф кореным укъиуцухьэщтыгъ. ОрэдыIо е орэдус къодыягъэп, орэдыр ыпкъынэлынэхэм зэфэдэу алъынэсыгъагъ, щыщ шъыпкъагъ, орэдыр къыIорэ къодыеу щымытэу идунай иныгъ, ипшысэ дэхагъ, ищыIэныгъэ зэфагъ. Ащ орэдыр къызыхидзэкIэ, чIыгум мэфэкIыр къытеуцощтыгъ, орэдыр зикIасэр ыпхъуатэщтыгъ: макъэ зимыIэми ыбзэ къыригъэтIупщыгъэу гушIубзыугъ; ныбжьи къэмышъуагъэри ылъапэ ыгъэуджэу плъэгъущтыгъ — ыпсэ ифабэ лъэпкъ музыкэм хэлъыгъ. Лирическэ орэд дахэу **«Сэ сынэкIэ зэкIэ къыоплъыщтыгъэмэ»** зыфиIорэр къыIо зыхъукIэ, ухэтми шIулъэгъу псышхом ущесым фэдагъ, къыIорэр артистым пшIошъ ыгъэхъущтыгъ. ЗыфасIорэр (къытхэмытыжьми) Хэшх Казбек.

1933-рэ илъэсым, щылэ мазэм и 28-м, хыIушъо Шапсыгъэм ит къуаджэу Хьаджыкъо Хэшх Къырымчэрые иунагъо ар къыщыхъугъ. Мэкъамэу зэхихырэм ытхьакIумэ зыкъыригъэпхъуатэ зэхъум Казбек кIэлэцIыкIугъ. Гурыт еджапIэм щеджэ зэхъум ишIоигъоныгъэ нахь зиушхугъ: художественнэ самодеятельностым чанэу хэлажьэу, ыгу къыдеIэу орэдхэр къыIоу ыублагъ.

Гурыт еджапIэр къызеухым, Мыекъуапэ къакIуи кIэлэегъэджэ институтым итарихъ факультет щеджагъ, къыухыгъ. Студентыгъо лъэхъаными музыкэм, орэдым афыриIэ фэщэныгъэм хэмыхъуагъэмэ хэкIыгъэп, ар ыгу лъапсэ ренэу илъыгъ. Инасып къыхьыгъ Хэшх Казбек, шIоигъом фэкIуагъ. **1953-рэ илъэсым** адыгэ хэкум кIэлэпшъэшъэ купэу щаугъоихи, музыкальнэ шIэныгъэ-гъэсэныгъэ зэрагъэгъотынэу агъакIорэм Хэшхыри хагъэхьагъ. Имурад лъагъо теуцонымкIэ ар амалышIугъ. 1959-рэ илъэсым Ленинград консерваториер дэгъоу къыщиухи, Казбек Адыгеим къыгъэзэжьыгъ ыкIи творческэ IофшIэн щыригъэжьагъ.

НыбжьыкIэзэ зэрэригъэжьэгъагъэу, артист сэнэхьатым готэу, игъусэу, усэмын ыкIи мэкъамэр хэхыгъэнми зэрилъэкIэу апэхьэ, защеушэты, къыдэхьурэри макIэп. «Шоферым иорэд» (гущыIэхэр зыер Жэнэ Къырымыз), «Си Адыгей» (гущыIэхэр ХьэдэгъэлIэ Аскэр ытхыгъэх) зыфиIохэрэмкIэ цIыфхэм зэлъашIагъ. Лирическэ мэкъамэхэр хихыщтыгъ. Музыкальнэ шIэныгъэ ыкIи амал инхэр зэриIэхэм яшыхьатэу, драматическэ спектаклэхэм апае музыкэр ытхыщтыгъ.

Орэдыр икIасэу Мыекъуапэ иконцерт-эстраднэ бюро, Краснодар имузыкальнэ театрэ, край филармонием Iоф ащишIагъ. Орэдым имызакъоу, гъэпсыкIашIоу, шIыкIашIоу, цIыф зэхэтыкIэ-хэбзэ культурэм щыгъуазэу, афэкъулаеу щытыгъ. Ары сценэм зыкIекIущтыгъэри, дахэу къызкIэтещыщтыгъэри. Макъэм, орэдым Iоф адишIэным езэщыщтыгъэп, джарэу икIэсагъ орэдкъэIоныр.

Искусствэр зигунэсэу, зышIэу щыт цIыфхэми орэдыр зищыIэныгъэ хъугъэ Хэшх Казбек яплъэпIагъ, ялъэпIагъ.

1994-рэ илъэсым «Адыгэ Республикэм изаслуженнэ артист» зыфиIоу цIэр тефэ шъыпкъэу къыфагъэшъошагъ.

Хэшхым орэдыр сыдигъуи гъусэшIоу иIагъ, ащ зыкIи езэщыщтыгъэп: игумэкIи, игушIуагъуи ащ къыфигъэпсынкIэу къыдекIокIыщтыгъ. ЩыIэныгъэр гъогушхоба! Хэшх Казбек ичIыгу, ихэку, Хэгъэгур, къешIэкIыгъэ цIыфхэр орэдкIэ ыгъэлъэпIагъ, ыгъэшIуагъ. Тхьагъори, къиныри — орэдба! Зао пэтызэ, зыгъэпсэфыгъо такъикъыпэм гуIэхэзэ орэд макIэр джарыба зыкIыкIаIукIыщтыгъэр, гугъэм орэдыр ычIыпIагъ.

Хэшх Казбек лIыгъэ хэлъэу дзэ къулыкъур ыхьыгъ. Медальхэу «За доблестный труд», «Ветеран труда» къырапэсыгъэх.

Хэшх Казбек орэд къыIо къодыещтыгъэп, щыIэныгъэм идэхэгъэ-IэшIугъэ зэхишIэзэ, а гушIогъо иныр едэIухэрэми ахигъащэщтыгъ.

Ар сыдигъуи опсэуфэ артист шIэгъуагъ, жьогъо шIэтым фэдагъ; сценэр дахэу зэIуихыщтыгъ, иорэдкIэ уищэфыщтыгъ, шъорышIыгъэу щымытэу фэшъыпкъагъ орэдым. Лъэгъо зафэ тетыгъ, лъэпкъ искусствэм ихьасэ ыгъэбаигъ.

Ымэкъэ тIупщыгъэ гохь зэхэзыхыгъэхэм щыгъупшэрэп, шIукIэ ыгу къэкIыжьы, игугъу ашIы, чэфыгъэ кIочIэ макъэр къызэбэкIыщтыгъэ иорэдхэр къытэIужьхэу, ежь Хэшх Казбек нэгум къыкIэуцожьы: сэмэркъэу тхъагъор ыIупэу, ишапхъэ зэгъэфагъэу, «сиорэдхэр шъощ пае къэсIуагъ» къытиIоу, хьалэлэу къыдгоуцо, адыгэ орэд тамэр зыгъэлъэшыгъэу, зыIэтыгъэ артистышхор гу минхэм шIукIэ къарынагъ, культурэ иным, шэпхъэ дахэм арыгъозагъ, ымэкъэ гохькIэ уищэфыщтыгъ.

МАМЫРЫКЪО Нурыет.

ГущыIэ дахэм узыри егъэIасэ

Непэ, Iэзэгъу уцхэм ауасэ чэщи мафи зэпыу имыIэу къызыщыдэкIуаеу, ау пенсиер, лэжьэпкIэ тIэкIоу къытIуадзэрэр щэнэогъу зыщимыкъурэм, сымаджэ хъурэр къиныгъоу зыхафэрэр бэмэ къагурыIоу къысшIошIы. IэнэтIэшхо зыIыгъ е гъотышхо зиIэ Iахьыли уимыIэу, къызэрыоIэзэщтхэ Iэзэгъу уцхэми ауасэ укIэмыхьэу, пфимыгъэкъу зыхъукIэ, укъызэкIужьырэр Алахьым ынэшIу къыпщыфэныр ары. Ащ фэдэ чIыпIэм уитэу узыIэкIэфэрэ врачыр е медсестрар гуфэбэныгъэ хэлъэу къыппэгъокIэу, гущыIэ дахэхэмкIэ къыбдэгущыIэ зыхъурэм, угу нахь зыкъеIэтыжьы, гугъапIэ гори уиIэ мэхъу.

Сэ непэ нэIуасэ шъузыфэсшIы сшIоигъор джащ фэдэ фыщытыкIэ дахэ исымаджэхэм афызиIэу, егугъузэ ипшъэрылъхэр зыгъэцакIэу, жэбзэ дахэ зыIулъэу Къэщый Светлан Мухьарбый ыпхъур ары.

Светланэ Адыгэ республикэ клиническэ сымэджэщым кардиологиемкIэ иотделение зыщылажьэрэр илъэс 20-м къехъужьыгъэшъ, ихъупхъагъэ химыгъахъомэ, къыщигъакIэрэп, иIофшIэгъу мафэ пэпчъ сымэджэ 80 фэдизмэ яфэIофашIэхэр афигъэцэкIэнхэ фаеу мэхъу. Нэбгырэ пэпчъ екIолIакIэ къыфегъоты, игумэкI зэхешIэ, IэпыIэгъу фэхъунэу ренэу хьазыр. Ахэм адакIоу отделением къычIагъэгъолъхьэгъэкIэ сымаджэхэм ящыкIэгъэ фэIо-фашIэхэр зэкIэ псынкIэу егъэцакIэ. Джаущтэу ипшъэрылъхэр чанэу, щытхъу хэлъэу зэрэзэшIуихыхэрэм пае апшъэрэ категориер къыфагъэшъошагъ, министерствэм ыкIи зыщылажьэрэ сымэджэщым япащэхэм щытхъу тхылъ и 10-м ехъу къыратыгъ.

— Уисэнэхьат къыхэпхыныр сыда къызыхэкIыгъэр? — сеупчIы Светланэ.

— СицIыкIугъом къыщегъэжьагъэу медицинэм сыфэщагъэу щытыгъ, сипшъэшъэгъухэмрэ сэрэу уколхэр зэфэтшIыжьыхэу тIозэ тыджэгущтыгъ, ахэр зэкIэ лъапсэ фэхъугъ нэужым сэнэхьатэу къыхэсхыгъэм. Ары тичылэ дэт гурыт еджапIэр къызэрэсыухыгъэм лъыпытэу Мыекъопэ медучилищым ситхылъхэр къызкIэсхьыгъэхэри. Ушэтынхэр дэгъу дэдэу стыхи, илъэситIурэ ныкъорэкIэ ар диплом плъыжькIэ къэсыухыгъ. Медсестрау мары мы сымэджэщым сыщылажьэ, сэнэхьатэу къыхэсхыгъэм сырыкIэгъожьэуи къыхэкIыгъэп. СымаджэхэмIэпыIэгъу сафэхъушъумэ, зы нэбгыр нэмыIэми ыгу къыдэсщаемэ, джар сигушIогъошхоу сищыIэныгъэ къэсэхьы, — еIо Светланэ.

Светланэ 1963-рэ илъэсым Кощхьэблэ районым ит къуаджэу Блащэпсынэ къыщыхъугъ. Ятэу Мухьарбый пэщэ IэнэтIэ зэфэшъхьафыбэм аIутыгъ, пенсием окIофэ ПМК-у Кощхьаблэ дэтыгъэм щытхъу хэлъэу щылэжьагъ, нэужым бизнесым зыфигъэзэжьыгъэу, иамал къызэрихьэу икъоджэгъухэм ишIуагъэ аригъэкIызэ мэпсэу. Янэу Нахьмэт цIыфхэм яфэIофашIэхэр зыщафагъэцэкIэрэ Унэм чанэу, хъупхъэу щылажьэзэ, пенсием нэмысыгъэу, игъонэмысэу идунай ихъожьыгъ, Тхьэм джэнэт къырет. Ышнахьыжъэу Мурадинэ Москва апшъэрэ гъэсэныгъэ щызэригъэгъотыгъ, инженер-технологэу 1988-рэ илъэсым ярайон къызэкIожьым, пэщэ IэнэтIэ зэфэшъхьафхэр ащ щызэрихьагъэх, пенсием зэкIом ыуж предпринимательствэм зыфигъэзагъ.

ИлъэсыкIэу къихьагъэмкIэ сыгу къыздеIэу Светланэ сыфэгушIо, псауныгъэ пытэ иIэнэу, шIоу ыгу илъыр къыдэхъунэу, ибын дэтхъэжьэу, иIофшIэн щытхъу къыфихьэу, гухахъо хигъуатэу, цIыфхэм шIу алъэгъоу илъэсыбэрэ щыIэнэу сыфэлъаIо.

КЪЭДЭ Мухьдин.
Адыгэкъал.

Сурэтым итыр: **Къэщый Светлан.**

Тичылэ кIалэхэм тарэгушхо

Тиадыгэ гъэзет къызысфахьыкIэ, сыд фэдэ IофшIэн сиIэми сэгъэтIылъышъ, седжэ. Ары къэс бэ сызыгъэгушIоу ащ къисхырэр. Анахьэу узыгъэгушхорэр уичылэ щыщ кIалэхэм ядахэ аIо зыхъукIэ ары. «Адыгэ макъэм» мары бэмышIэу къисыджыкIыгъ тичылэ кIалэу Къат Теуцожь Къэралыгъо премие къызэрэфагъэшъошагъэм фэгъэхьыгъэ къэбар. Уичылэ, уилъэпкъ шIу ольэгъухэмэ, ащ фэдэ цIыфхэм уарыгушхонэу щыт.

Сэщ нахьи бэкIэ нахьыкI Теуцожь, ащ ищытхъоу къатхыгъэр къыкIэсIотыкIыжьынэу арэп. Сэ сызыфаер а кIалэр зыщыщхэм тIэкIу ягугъу къэсшIынэу ары. Теуцожь кIэлэ дэдэу сурэт ышIыныр ригъэжьагъ, сэри ащ сытефэу къыхэкIыгъ. Анахьэу сызэрелъэIущтыгъэр футбол щыIэн зыхъукIэ мэкъэгъэIухэм ягъэхьазырынкIэ къыздеIэнэу ары.

Теуцожь ятэ Мэдинэм пщэжьыеешэныр икIэсагъ, ренэу Пщыщэ инэпкъ Iусыщтыгъ. Тэ тыкIэлэцIыкIоу, зыдгъэпскIынэу псыхъом тызыкIокIэ, ащ къыхидзыгъэ пщэжьыер игуапэу къытфигощыщтыгъ. Ар тэри дэтшIагъэу мафэ къэс ыдэжь тыкIощтыгъ. Мэдинэ КъурIан ренэу еджэщтыгъ, Алахьталэм шIошъхъуныгъэ фыриIагъ, цIыф зэфагъ, хьалэлыгъ, IофшIэкIошхуагъ. Ишъхьэгъусэ нахь бзылъфыгъэ Iасэ чылэм дэсыгъэп пIоми ухэукъонэп. НэбгыритIури сыд фэдэрэ IофшIэни фэIэзагъэх.

Мэшэлахьэу Теуцожь шынахьыкIи шынахьыжъи иIэх, зэфэдэхэу ахэр цIыф дэгъух, IофшIэкIошхох. А кIалэм къиныбэ пэкIэкIыгъ. ЫшнахьыкIэу Аслъанбый псым ытхьалагъ. Ащ ихьадэ чэщмэфэ пчъагъэрэ къамыгъотэу псым хэлъыгъ. Ащыгъум гъунэгъу чылагъохэм къарыкIыгъэхэри лъыхъохэрэм ахэтыгъэх. Пчыхьэ къэс къуаджэм къакIоти, Мамыекъо Кимэ къэбарыр зэригъашIэщтыгъ, кIалэм ихьадэ къамыгъотэуи уцугъэп. Аслъанбый кIэлэегъэджагъ, Налщык дэт университетыр къыухыгъагъ, цIыфышIу дэдагъ.

Къатым ышнахьыжъ дэхэшхуи машинэ зэутэкIым хэкIодагъ. Механизатор дэгъугъ, анахь пэрытхэм ацIэ къыраIо зыхъукIэ, апэ дэдэ Юсыф ыцIэ итыгъ. А Юсыфым ыкъуи кIэлэкIэ дэдэу псым ытхьэлагъ, ащи бэрэ лъыхъунхэу хъугъагъэ. А кIэлэцIыкIум псым ытхьалэ пэтырэр къыхихыжьызэ, ежь ыкIуачIэ къыхыгъэп къыхэкIыжьыныр, зыфэгуIагъэр псаоу къэнагъ. Теуцожь ышыхэм уакъытегущыIэн зыхъукIэ, бэ зигугъу къэпшIын фаер. Арышъ, кIэкIэу къэсIон: цIыфышIу дэдэх зэкIэ зэшыхэр.

Ау зы нэбгырэ ахэм къахэзгъэщы сшIоигъу. Ар Теуцожь ышнахьыжъ Ахьмэд ары. Къат Ахьмэд зыфэдэр гъобэкъуаехэм дэгъоу ашIэ. Анахь цIыфышIоу, шъхьэкIафэ зыфашIэу чылэм дэсхэм ар ащыщ. Ахьмэд къоджэ туханым илъэс пчъагъэрэ тесыгъ ишъхьэгъусэ кIыгъоу. Мыхэм ящытхъу нэмыкI зэхэтхыгъэп, цIыфхэри лъэшэу афэрэзагъэх.

Псауныгъэр арышъ пщэфыни плъэIуфэни умылъэкIыщтыр Алахьталэм ар Теуцожь къыритынэу сыфэлъаIо, ыгукIэ шIоигъор къыдэхъоу, иунагъо датхъэу, шIу нэмыкI ыпэкIэ къимыкIэу, джыри бэрэ ищытхъу аригъаIоу псэунэу сыфэлъаIо. Теуцожь ахъщэ шIухьафтын къызэрэратыгъэ закъор арэп тэ тызыгъэгушIорэр. Ахъщэр псым фэд, пIэкIэкIы, «былымыр нэлат» аIуагъ адыгэхэм. МыкIодыжьыщтыр ащ ицIыфыгъэ дах, ищытхъу, ишIушIагъ.

Тикъоджэ кIалэм иIофшIагъэ уасэ фэзышIыгъэхэм, цIэ лъапIэр къыфэзыгъэшъошагъэхэм «тхьашъуегъэпсэу» ятэIо. Тилъэпкъ зыгъэдэхэрэ кIалэхэм ахэхъонэу, зищытхъу зэхэтхыхэрэм ясатыр нахьыбэ хъунэу сэлъаIо.

НЭМЫТIЭКЪО Ибрахьим.
ГъобэкъуаI.

Къыхэтыутыгъэхэм къафэтэгъэзэжьы

«Налмэсым» иконцерт тыратхэ

Дунаим щыцIэрыIо къэшъокIо ансамблэу «Налмэсым» иконцерт-хэр зытетхэгъэ дискхэм «Адыгэ макъэм» еджэ-хэрэр къакIэупчIэх. «Тыдэ щащэфынхэ алъэкIыщта?» зыфэ-пIощт упчIэр къытаты.

Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Академическэ къэшъокIо ансамблэу «Налмэсым» ихудожественнэ пащэу, АР-м инароднэ артистэу Къулэ Мухьамэд тызэрэщигъэгъозагъэу, бэрэ тызыкIэупчIэгъэ Iофыгъор лъагъэкIотэнэу фежьагъэх. «Налмэсым» 2009-рэ илъэсым Москва, Кремлым, Краснодар, Мыекъуапэ, нэмыкIхэми концертхэр къащитыгъэх. Тарихъым, культурэмрэ искусствэмрэ, фэшъхьафхэми фильмэхэр, щыIэнигъэм щыщ пычыгъохэр тезыхырэ купэу Краснодар щызэхащагъэм зэзэгъыныгъэ дашIыгъ.

Къулэ Мухьамэд къызэриIорэмкIэ, «Налмэсым» ехьылIэгъэ дискыр къыдагъэкIынэу фежьагъэх. Концертхэм къащашIырэ къашъохэр тырахыгъэх. Джы къафэнагъэр художественнэ лъэныкъохэмрэ техникэм епхыгъэ Iофыгъохэмрэ.

Гугъэр гъашIэм ыкъошэу адыгэмэ алъытэ. Гугъэм кIуачIэ къыуеты, ау гущыIэм Iофыр къыкIэлъымыкIо зыхъукIэ упчIэм упчIэр къыкIэлъэкIо.

— Мэлылъфэгъу мазэм и 1-м «Налмэсым» иконцерт зытетхэгъэ дискыр хьазыр хъущт, — къытиIуагъ М. Къулэм.

Къэнагъэр мэзитIу ныIэп. Арышъ, «Налмэсым» ехьылIэгъэ дискыр искусствэр зикIасэмэ шIэхэу къаIэкIэхьащт.

Дискым игъэхьазырын ахъщэу пэIухьащтыр макIэп. Адыгэ Республикэм и Правительствэ мылъкур къафигъотыгъ, Iофыр псынкIэу лъагъэкIотэнэу тэгугъэ.

«Ислъамыер», Лъэпкъ театрэр...

Адыгэ Республикэм хьакIэу къакIорэр макIэп. IэкIыб хэгъэгумэ къарыкIыхэрэм ямызакъоу, Къыблэ шъолъырым, Москва, Санкт-Петербург, Карелием, Владивосток, нэмыкIхэм ащыпсэухэрэр тилъэпкъ искусствэ къыкIэупчIэх, нахьышIоу зэрагъашIэ ашIоигъу.

— Аужырэ илъэсхэм Грецием, Тыркуем, Италием, Москва, Налщык, фэшъхьафхэми тащыIагъ, — еIо АР-м и Къэралыгъо орэдыIо-къэшъокIо ансамблэу «Ислъамыем» ихудожественнэ пащэу, Урысыем, Къэрэщэе-Щэрджэсым янароднэ артистэу, композиторэу Нэхэе Аслъан. — Тиансамблэ цIыфмэ агу рехьы, икIэрыкIэу рагъэблагъэ. «Ислъамыем» итворчествэ къэзыIотэрэ дискхэм къакIэупчIэрэр бэ.

Нэхэе Аслъан къызэриIорэмкIэ, «Ислъамыем» фэгъэхьыгъэ диск 200 тыратхагъ, ау ащ мылъку рыхахыным фэшI тучанхэм ащащэщтэп. Гурыт еджапIэхэм, искусствэхэмкIэ еджапIэхэм, культурэмрэ искусствэмрэ япхыгъэ IофшIапIэхэм дискхэр аратыщтых.

«Ислъамыер» зыфэдэ ансамблэр дискхэм яшIуагъэкIэ искусствэр зикIасэмэ нахьышIоу ашIэщтэу Нэхэе Аслъан елъытэ. КIэлэцIыкIухэмрэ ныбжьыкIэхэмрэ искусствэм нахьышIоу хэщэгъэнхэм, пIуныгъэ дэгъу ятыгъэным фэшI ащ фэдэ дискхэр ящыкIагъэх. Телевизорым къыгъэлъэгъорэ фильмэхэм ащыщхэм ныбжьыкIэхэр ямыгъэплъымэ шIуагъэ къытыщтэу Нэхэе Аслъан игущыIэ къыщыхигъэщыгъ.

АР-м и Лъэпкъ театрэ къыгъэлъэгъорэ спектаклэмэ яплъы зышIоигъохэм ягумэкIи къыбгурыIонэу щыт. Дискым тетхэгъэ спектаклэм уеплъызэ, театрэм иIофшIакIэ нахь куоу зыщыогъэгъуазэ, рольхэр къэзышIырэ артистхэр нахьышIоу зэогъашIэх.

Дискхэм ягъэхьазырын АР-м и Лъэпкъ театрэ щытегущыIагъэх, зэхэщэн Iофыгъохэр агъэцакIэх. Рагъэжьагъэр зэрэлъыкIуатэрэм тылъыплъэщт.

ШIухьафтын дах

Мыекъуапэ щыпсэурэ пшъашъэр 2009-рэ илъэсым Грецием щыIагъ. Гъогу техьаным ыпэкIэ Грецием щыпсэурэ цIыфхэр, ахэр адыгэхэп, къелъэIухи, «Ислъамыемрэ» «Налмэсымрэ» яхьылIэгъэ дискхэр аIэкIигъэхьагъэх.

Пшъашъэм шIухьафтынэу афишIыгъэхэм дискхэр къыхагъэщыгъэх. Адыгэмэ культурэ ин зэралэжьыгъэр Грецием, Германием, Тыркуем, Иорданием, США-м, нэмыкI хэгъэгухэми ащашIэ. Адыгэ Республикэр дунаим нахьышIоу щядгъэшIэным пае культурэмрэ искусствэмрэ яхьылIэгъэ фильмэхэр, дискхэр тапэкIи къыдагъэкIынхэу тэгугъэ.

2014-рэ илъэсым Олимпиадэ джэгунхэу Шъачэ щыкIощтхэм афэгъэхьыгъэ культурнэ программэр щыIэнигъэм щыпхыращэу фежьагъэх. Адыгэ Республикэр ащ чанэу хэлэжьэным фэшI уахътэр дгъэлъэпIэн фае.

УшумкIэ зэнэкъокъухэр

Пекин кIощтхэм зауплъэкIу

КъокIыпIэм къыщежьэгъэ спорт лъэпкъхэм Адыгеим зыщаушъомбгъу. АР-м гъэсэныгъэмрэ шIэныгъэмрэкIэ и Министерствэ и СДЮСШОР ушумкIэ изэнэкъокъухэр Мыекъуапэ ия 7-рэ гурыт еджапIэ щыкIуагъэх. «Къэплъан цIыкIу» — джары зэнэкъокъухэм зэряджагъэхэр.

Урысыем ушумкIэ ифедерацие итамыгъэ блэгъожьымрэ къэплъанымрэ сурэтэу тешIыхьагъэх. КIуачIэр, акъылыр, шIушIагъэм фэлэжьэнхэр ащкIэ къаушыхьаты.

Спорт зэнэкъокъухэр зыщырагъэжьэнхэм ушум пылъ ныбжьыкIэхэм къэгъэлъэгъонхэр зэхащагъэх. Нэбгырэ пэпчъ иухьазырыныгъэ зэрэхигъахъорэм спортыр зикIасэхэр ашIогъэшIэгъонэу еплъыгъэх. Дунаим изэнэкъокъухэу Китаим мы илъэсым щыIэщтхэм ахэлэжьэщтых СтIашъу зэшыхэу Ислъамрэ Ерстэмрэ, Иван Шевченкэр, Къуныжъ Аслъанбэч. Спортсменхэм яIэпэIэсэныгъэ алырэгъум къыщагъэлъэгъуагъ. АР-м и СДЮСШОР итренерхэу Владимир Васильченкэм, НэмытIэкъо Аскэр, Армен Норсоян агъэсэрэ ныбжьыкIэхэм традиционнэ ушумкIэ якъулайныгъэ бэнапIэм щауплъэкIугъ. ЗыцIэ къетIогъэ кIэлэеджакIохэр къахэщыгъэх. АР-м и СДЮСШОР идиректорэу ХьакIэмыз Аслъан спортсмен анахь дэгъумэ афэгушIуагъ.

Футбол

«Зэкъошныгъэм» имафэхэр

Мыекъопэ футбол командэу «Зэкъошныгъэм» 2010-рэ илъэс ешIэгъум зыфегъэхьазыры. Мы мафэхэм футболистхэр ныбджэгъу зэIукIэгъухэм ахэлэжьэщтых.

Мэмбэт Арсен, Къэрэжъ Артур, Михаил Суршковыр, Ахьмэд Барахоевыр, нэмыкIхэри ешIапIэм щытлъэгъугъэх. Хьабилэ Алимэ «Зэкъошныгъэм» къызэригъэзэжьыгъэр тигуапэ. Тренерхэу Константин Лепехинымрэ Шыумэфэ Рэмэзанрэ япащэхэу футболистхэм загъэхьазыры.

Гандбол. Суперлигэр

«Адыифым» аштэщтым тегъэгугъэ

Суперлигэм щешIэрэ командэхэу «Адыифымрэ» «Лучымрэ» непэ, сыхьатыр 17.30-м Мыекъуапэ щызэдешIэщтых. «Адыифым» спортсменкэ цIэрыIо аштэнэу щыт. Ар ешIэгъум зыхэлажьэкIэ, тикомандэ текIоныгъэр къыдихын ылъэкIыщтэу тэгугъэ.

НэкIубгъом итхэр зыгъэхьазырыгъэр ЕМТIЫЛЪ Нурбый.